

Organisationsförslag – Länsgemensam familjehemsvård

Kommunförbundet Västernorrland, februari 2017

Anna Jakobsson Lund

Organisationsförslag – Längs gemensam familjehemsvård

Inledning, förslag

Förslaget är att det inrättas en längs gemensam enhet som ansvarar för rekrytering, screening och utbildning av familjehem och jourhem, samt fungerar som stöd till förstärkta familjehem. Enheten förläggs organisatoriskt till Kommunförbundet, och geografiskt till Härnösand. Kostnaden för verksamheten uppgår totalt till ca 13 150 000 kronor per år, med en tillkommande startkostnad för första året på 350 000 kronor

Bakgrund

Barn som placeras i familjehem gynnas av att det finns god tillgång till familjehem för att möjliggöra en matchning utifrån barnens behov. Det kräver att kommunerna tillförsäkrar tillgången till lämpliga familjehem. För att placeringen ska gynna barnens utveckling behövs familjehem som känner sig trygga och kapabla att möta barnens behov. Detta ställer krav på att kommunerna skapar ett stöd för familjehem som möjliggör deras åtagande och motverkar sammanbrott i placeringen.

En undersökning som FoU Västernorrland genomförde 2015, på uppdrag av socialcheferna i Västernorrland, visade att kommunerna i länet upplever svårigheter att rekrytera nya och behålla erfarna familjehem samt att tillhandahålla relevant utbildning och fortbildning. Strategiskt arbete med marknadsföring, stöd och utbildning till familjehemmen får inte tillräckligt stort utrymme i den kommunala organisationen. En längs gemensam organisation som ansvarar för dessa arbetsuppgifter kan ge både kvalitetsvinster och ekonomiska vinster. (Förutsättningar för en längs gemensam familjehemsvård i Västernorrlands län, Victoria Skoog, 2015)

Socialcheferna i länet har gett Kommunförbundet Västernorrland i uppgift att ta fram ett organisationsförslag för en verksamhet i gemensam regi.

Organisering

Detta förslag berör en organisation som är kommunägd genom interkommunala avtal. Den organisatoriska placeringen är som en egen ekonomisk enhet vid Kommunförbundet, med geografisk placering Härnösand. Arbetet organiseras på ett sådant sätt som underlättar lättillgängliga och stabila kontakter med länets alla socialtjänster och familjehem.

Verksamheten har en egen verksamhetsplanering och rapporterar både verksamhet och ekonomi separat till avtalade parter. Socialchefs nätverket fungerar som styrgrupp för verksamheten. Cheferna för socialtjänsternas enheter för barn och familj fungerar som referensgrupp.

Dimensionering

I utredningen som gjordes på uppdrag av förvaltningscheferna togs det fram underlag för placeringarna i länets kommuner. Denna visade att antalet placerade barn på årsbasis ligger runt 400 totalt i länet. Antalet nya placeringar av barn är ungefär 130 stycken årligen. Det görs också ungefär lika många avslut varje år, där barn slutar sin placering i familjehem. (Förutsättningar för en läns gemensam familjehemsvård i Västernorrlands län, Victoria Skoog, 2015.)

I samband med att detta förslag togs fram visade det sig att statistiken kring familjehem inte varit helt tillförlitlig. Mellan undersökningen och framtagandet av detta förslag ligger också en period av kraftigt ökat mottagande av ensamkommande flyktingbarn som till viss del påverkat behovet av familjehem.

En genomgång av kommunernas behov visar att det finns ett gemensamt behov av 139 nya familjehemspaceringar, 65 jourplaceringar samt 300 familjehem med pågående placering.

Utöver dessa finns det i länet varje år ungefär 50 barn placerade i förstärkta familjehem. Stödet till dessa familjehem kommer i dagsläget från upphandlade entreprenörer, förutom ungefär ett tiotal som får sitt stöd från Sundsvalls respektive Örnsköldsviks kommuner. I detta förslag ingår resurser för att 24 förstärkta familjehem istället ska få motsvarande stöd från den läns gemensamma organisationen. Arbetet startar med de drygt tio förstärkta familjehem som i dag får besök och handledning av medarbetare i Sundsvall och Örnsköldsvik. Kapaciteten byggs sedan upp successivt genom att förstärkta familjehem rekryteras och kommunerna gör nya placeringar i dessa i stället för att nyttja ett familjehem som ingår i en upphandlad privat organisation.

Utredningen som föregick arbetet med att ta fram detta förslag beräknade den resurs som krävs för att rekrytera och ta fram information om nya familjehem samt utbilda de befintliga till nio tjänster på heltid. Till detta kommer en verksamhetsledare samt fyra tjänster på heltid ansvariga för att rekrytera, besöka och handleda förstärkta familjehem. Totalt sett krävs således fjorton tjänster på heltid. (Förutsättningar för en läns gemensam familjehemsvård i Västernorrlands län, Victoria Skoog, 2015.)

Avtal

Varje kommun tecknar ett eget avtal med den länsgemensamma organisationen. Det innebär att någon kommun kan välja att lämna organisationen medan de andra väljer att stanna kvar. Avtalen är femåriga med ett års uppsägningstid. Detta upplägg erbjuder en stabilitet och en tidsram för att anpassa organisationen till eventuellt förändrade förutsättningar.

Alla kommuner delar på de familjehem som finns tillgängliga, och rekryteringen av nya sker till alla kommunerna gemensamt. Deltagande kommuner förbinder sig att överlåta kontaktuppgifter och andra uppgifter om befintliga familjehem där möjlighet till placering finns. Detta gäller både familjehem och jourhem.

Kostnaden för verksamheten fördelas mellan kommunerna proportionellt till deras storlek och i hur hög utsträckning de använder verksamheten. Det innebär att hälften av kostnaden fördelas utifrån antalet barn 0-18 år i kommunerna föregående år och resterande kostnad fördelas utifrån kommunernas uppskattade behov.

Mål för verksamheten

Övergripande mål

En likvärdig familjehemsvård i länet som håller hög kvalitet. Detta innebär att:

- Lämpliga familjehem finns i tillräckligt stor utsträckning
- Familjehemmen får stöd och kompetensutveckling på ett sådant sätt att de klarar av utmaningar och känner sig trygga i sin situation
- Placerade barns förutsättningar för gynnsam utveckling förbättras
- Antalet sammanbrott där orsakerna kan antas bero på bristande förutsättningar hos familjehemmen att genomföra sitt uppdrag minskar

Verksamhetsmål

För att bidra till uppfyllandet av de övergripande målen ska den länsgemensamma familjehemsvården:

- Bedriva ett strategiskt, sammanhållet och välfungerande arbete inom rekrytering och insamlande av information om familjehem samt erbjuda kommunerna familjehem som passar inför varje placering
- Utgöra stöd åt familjehemmen genom att erbjuda utbildning, handledning, nätverk och mentorsprogram
- Driva förstärkt familjehemsvård i omfattningen 24 årsplaceringar

- Skapa förutsättningar för erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling för de kommunalt ansvariga för placeringar
- Följa upp och utvärdera familjehemsvården i länet utifrån verksamhetens, familjehemmens och barnens perspektiv

Arbetsuppgifter

Organisationens huvuduppgift är att tillhandahålla familjehem åt länets kommuner. I detta ingår nedanstående arbetsuppgifter som föreslås ligga på den läns gemensamma organisationen:

Med fokus på familjehem

Rekrytering

I detta ingår att ta fram informationsmaterial och genomföra olika typer av kampanjer, att hitta nya kanaler samt att göra nuvarande familjehem bättre rustade att sprida information i sina nätverk. Personalen ska bedriva aktivt, uppsökande arbete med möjliga målgrupper och använda/utveckla arbetsmetoder som ger goda resultat. Information om familjehemmen samlas in av den läns gemensamma organisationen.

Förslag till kommunen

Den läns gemensamma organisationen tillhandahåller lämpliga familjehem. När behov uppkommer i en kommun skickas en förfrågan med vissa basfakta om situationen till den läns gemensamma organisationen, som tar fram familjehem som förslag åt kommunen. Detta familjehem kan antingen komma från de redan rekryterade familjehemmen i länet, eller vara ett familjehem från barnets nätverk, om vilket den läns gemensamma organisationen tagit fram nödvändig information. Beslut om att använda familjehemmet fattas sedan av respektive kommuns nämnd.

Information, utbildning och mentorskap

Familjehemmen får en utvecklingsplan där behov av utbildning och stöd slås fast. Varje familjehem får en kontaktperson i den läns gemensamma organisationen som ansvarar för att utvecklingsplanen följs. Nya familjehem erbjuds ett erfaret familjehem som mentor.

Minst fyra gånger per år genomförs utbildningen ”Ett hem att växa i” och den läns gemensamma organisationen samordnar nätverk där familjehemmen kan diskutera viktiga frågor och dela erfarenheter. Organisationen ansvarar för att fånga upp behov och omvärldsbevaka viktiga frågor som sedan kan omvandlas till utbildningar eller teman vid nätverksträffar, i syfte att ge familjehemmen bästa möjliga förutsättningar att utvecklas och ge de placerade barnen ett gott stöd.

Den länsgemensamma organisationen är också ansvarig för att ta fram och uppdatera informationsmaterial både till familjehemmen och de placerade barnen som ska användas vid placeringens start.

Med fokus på förstärkta familjehem och jourhem

Den länsgemensamma organisationen ska rekrytera, samla in information om och ge handledning till förstärkta familjehem. Fyra medarbetare har särskilt ansvar för arbetet med förstärkta familjehem.

Rekrytering av förstärkta familjehem omfattar såväl nyrekrytering som en genomgång av befintliga familjehem som är lämpliga att övergå till förstärkta familjehem.

Respektive kommun skriver avtal med de förstärkta familjehemmen. Dessa får sedan besök och handledning från den länsgemensamma organisationen. Arbetet sker efter en fastlagd plan, för att ge familjehemmen trygghet och tydlighet. Medarbetarna som arbetar med förstärkta familjehem har beredskapstjänst vilket innebär att familjehemmen alltid kan nå en av medarbetarna för telefonrådgivning.

Den länsgemensamma organisationen ska också sluta avtal med och stötta de jourhem som behövs för akuta placeringar av barn från kommunerna i länet. Kommunerna har tillgång till kontaktuppgifter till alla länets jourhem även utanför kontorstid, vilket säkerställer att kommunens socialjour eller liknande beredskap har möjlighet att göra placeringar i jourhem även på kvällar och helger.

Med fokus på personalen i de kommunala organisationerna

Den länsgemensamma organisationen ansvarar för att samla ett nätverk av ansvariga för de kommunala verksamheterna, samt med viss regelbundenhet också anordna utbildningar eller nätverksträffar för alla anställda.

Uppföljning och kvalitetssäkring av familjehemsvården

Den länsgemensamma organisationen ansvarar för att systematiskt följa upp och kvalitetssäkra de familjehem som används av länets kommuner, samt att för alla kommuner prognosticera framtida behov.

Organisationen ansvarar också för att samla in och analysera familjehemmens behov och erfarenheter, förslagsvis genom en årlig enkät. Det som framkommer förs tillbaka till kommunerna och familjehemmen. De placerade barnens erfarenheter samlas också in regelbundet.

Ansvar och begränsningar

Den länsgemensamma organisationen ansvarar för att det finns tillgång till familjehem vid varje placering som ska göras av kommunerna i länet. Om tillgången brister kan den länsgemensamma organisationen säkerställa att placering kan göras via en privat anordnare. Om möjligheten att erbjuda ett lämpligt familjehem är begränsad, drar ut på tiden eller resulterar i att en privat anordnare måste anlitas ska den länsgemensamma organisationen skriva avvikelserapport. Dessa analyseras kontinuerligt för kvalitetssäkra verksamheten.

Den länsgemensamma organisationen är inte en myndighetsutövande organisation. Det innebär att organisationen ställer samman en rapport om det potentiella familjehemmet. När placering är aktuell görs en kompletterande informationsinhämtning för att uppdatera informationen och socialnämnden i den kommun där barnet är hemmahörande tar beslut om att godkänna familjehemmet för placering. Om placering ska göras på nytt i ett familjehem som redan godkänts av aktuell kommun behöver inget nytt godkännande göras. Om det gått mer än ett år sedan familjehemmet godkändes sätter den länsgemensamma organisationen samman en kompletterande rapport där till exempel ett nytt registerutdrag görs. Detta görs sedan varje gång en placering är aktuell i ett godkänt familjehem som inte fått en uppdaterad rapport det senaste året.

Personal och kompetens

Personalbehovet för organisationen är fjorton heltidstjänster. I detta ingår en arbetsledare samt fyra heltidstjänster som arbetar med förstärkt familjehemsvård och jourhemsvård.

På enheten bör finnas personal med lång erfarenhet av familjehemsärenden och familjebehandling och en vilja att arbeta strategiskt med att utveckla de arbetsuppgifter som åligger den regionala organisationen.

Förutom kompetenser förknippade med det direkta arbetet gentemot familjehemmen är det en fördel om det på enheten finns kompetens inom:

- Marknadsföring, kommunikation och administration
- Pedagogik och skolkontakter
- Uppföljning och utvärdering
- Processledning, handledning och kollegialt lärande

Enhetligt ersättningsystem för familjehem

I en länsgemensam familjehemsorganisation finns även möjligheten att på uppdrag av kommunerna arbeta fram enhetliga riktlinjer för ersättningar för familjehemmen som antas av respektive kommuns socialnämnder. Att arbetet med detta startar så tidigt som möjligt rekommenderas starkt eftersom det bidrar till likvärdigheten samt minskar snedvriden konkurrens mellan kommuner och familjehem.

Uppföljning och utvärdering

Denna organisationsförändring syftar till att skapa förutsättningar för en höjd kvalitet i familjehemsvården, förenkla för kommunerna samt i förlängningen ge placerade barn bättre förutsättningar för utveckling. Det är viktigt att utvärdera om detta blir resultatet av organisationsförändringen. Verksamheten bör utvärderas efter sitt första och andra verksamhetsår.

Fokus för utvärderingen bör vara verksamhetens kvalitet och hur den påverkar förutsättningarna för kommunerna och familjehemmen att genomföra sina uppgifter. Ett barnperspektiv bör också lyftas, och placerade barn bör få komma till tals. Det ekonomiska utfallet bör ingå i undersökningen, men inte vara fokus då förändringen främst görs för att förbättra kvaliteten.

En tät och transparent kontinuerlig uppföljning är av stor vikt för att kvalitetssäkra verksamheten. Flera gånger per år redovisas hur många potentiella familjehem som anmält intresse, hur många som blivit grundutredda, förmedlade till varje kommun, blivit utbildade osv.

Närheten till FoU Västernorrland gör det möjligt dels att genomföra en utvärdering som håller hög kvalitet och dels att ta fram en modell för verksamhetsuppföljning som ger transparens och möjlighet att göra förbättringar.

Ekonomisk beräkning

14.0 tjänster inkl. chef, kommunikation och adm.stöd 8 600 000 kr
Inkl. arbetsgivaravgift, beräknat på 35 000 kr i månadslön

OH-kostnader (21 % av lönekostnaden) 1 800 000 kr
(bl a löpande kostnader för dator, telefon, mm)

Lokalkostnader
ca. 100 kvm + städning 350 000 kr

Omkostnader 1 000 000 kr
(bl a utbildningskostnader personal och familjehem, annonsering och resor till familjehem)

Heltidsarvode inkl. omkostnader till fyra jourhem 1 400 000 kr

Årskostnad ca 13 150 000 kr

Vid starten får man också räkna med en kostnad på ca 25 000 kr per anställd för kontorsutrustning, möbler, dator och telefon. Dessutom kan det tillkomma kostnad för möblering av andra utrymmen än kontorsrum. Framtagandet av en hemsida beräknas kosta ca 50 000 kr.

Startkostnad ca 350 000 kr

Kostnadsfördelning

Kostnaderna fördelas på så sätt att halva kostnaden fördelas proportionerligt utifrån hur många barn 0-18 år som finns skrivna i kommunen i november föregående år och den andra halvan fördelas utifrån hur många barn som kommunen placerade i familjehem föregående år. I detta räknas inte förstärkta placeringar.

Barn boende i kommunen

2015	0-18 år	Andel	Andel i kr
Ånge	1708	3,4	224 453
Timrå	3957	7,9	519 994
Härnösand	5089	10,1	668 750
Sundsvall	20 642	41,2	2 712 570
Kramfors	3237	6,4	425 379
Sollefteå	3785	7,5	497 391
Örnsköldsvik	11 616	23,2	1 526 463
Totalt	50 034	100	6 575 000

Antal barn (unika) som placerades under 2014 (ej ensamkommande)

	Ordinarie placeringar	Jourplaceringar	Aktiva familjehem	Totalt	Andel	Kostnad
Kramfors	20	5	32	57	11,3	743 601
Härnösand	15	5	25	45	8,9	587 054
Sollefteå	10	5	19	34	6,75	443 552
Sundsvall	50	30	100	180	35,7	2 348 211
Timrå	15	10	24	49	9,7	639 236
Ånge	4	-	10	14	2,8	182 640
Örnsköldsvik	25	10	90	125	24,8	1 630 703
Total				504	99,95	6 574 997 6 575 000

Kostnaden per kommun fördelas enligt nedan.

Kommun	Första året	Följande år ca.
Kramfors	1 218 980	1 168 980
Härnösand	1 305 804	1 255 804
Sollefteå	990 943	940 943
Sundsvall	5 110 781	5 060 781
Timrå	1 209 230	1 159 230
Ånge	457 093	407 093
Örnsköldsvik	3 207 166	3 157 166
Totalt	13 499 997	13 149 997
	13 500 000	13 150 000

Möjlighets-, konsekvens- och riskanalys

Bakgrund

Som en del av arbetet med att ta fram ett organisationsförslag för en länsgemensam familjehemsvård har en möjlighets-, konsekvens- och riskanalys genomförts. Analysen har tagit avstamp i den utredning av familjehemsvården som Kommunförbundet presenterade våren 2015. Dessa resultat har diskuterats i arbetsgruppen för organisationsförslaget. Analysen har sedan kompletterats med erfarenheter från andra kommunala organisationer som har genomfört liknande organisationsförändringar.

Möjligheter

I dagsläget har vi en situation där länets kommuner inte klarar av att rekrytera familjehem i tillräcklig omfattning samt ger uttryck för att de inte heller mår med de lagstadgade arbetsuppgifterna med att tillgodose familjehemmens behov av utbildning och stöd. Det visar både den utredning som föregår framtagandet av förslag på en länsgemensam organisation, samt en nyligen publicerad genomgång av den sociala dygnsvården av barn. (Hittar vi hem? En kartläggning och analys av den sociala dygnsvården för barn och unga. Vårdanalys. Rapport 2016:5)

En länsgemensam familjehemsvårdsorganisation skapas därför både för att utveckla kvaliteten i verksamheten, och för att åtgärda de brister som idag finns.

Ökat antal familjehem att tillgå i länet

En länsgemensam organisation som ansvarar för rekrytering av familjehem bör leda till möjligheten att kontraktera fler nya familjehem. Genom välgjorda kampanjer kan potentiella familjehem fångas upp och få en god insikt i vad det innebär att vara familjehem. I och med ett ökat stöd till befintliga familjehem kan också fler erfarna familjehem välja att fortsätta att delta i placeringar.

Höjd kvalitet i familjehemsvården

När en organisation tar ett strategiskt och samlat ansvar för rekrytering, urval och utbildning av familjehem förväntas kvaliteten i familjehemsvården öka. Detta på grund av större möjligheter att matcha barn till passande familjehem, en ökad kunskap hos familjehemmen och en tydligare information till både barn och familjehem om hur familjehemsvård fungerar. En länsgemensam organisation har resurser att utveckla, stödja och utvärdera familjehemsvården i länet.

Högre kompetens och större tydlighet i arbetet

Genom att medarbetarna i en länsgemensam organisation specialiserar sig på rekrytering, urval och utbildning blir den kompetens som alla kommuner har tillgång till avsevärt mycket högre än när medarbetare i kommunen gör dessa arbetsuppgifter. I en redan pressad arbetssituation har dessa ofta prioriterats ner.

Prognostiseringen av de framtida behoven samt det länsgemensamma registret ökar möjligheterna att arbeta i en situation där det finns tillräckligt stort antal familjehem som har möjlighet att ta emot de målgrupper som är aktuella i kommunerna. Kunskaper om behov och tillgång kan användas för att anpassa rekryteringen och utbildningen så att familjehem inte behöver uppleva sig outnyttjade, och där det vid placering finns lämpliga familjehem att välja bland.

Likvärdig behandling av barn och familjehem

En länsgemensam organisation innebär likabehandling av familjehemmen i vissa frågor. Den kommer också att underlätta skapande av samsyn hos andra som har ansvar för familjehemsärenden i länet, vilket kan leda till att skillnader mellan kommunerna i till exempel ersättning och behandling försvinner.

Större möjligheter att genomföra uppföljning

Att placera barn i familjehem är en insats som får stora konsekvenser. Det därför av stor vikt att följa upp den vård barnet får, men också den övergripande kvalitet familjehemsvården håller i länet samt vilka metoder som är mest effektiva när det gäller denna. Idag brister uppföljningen i många svenska kommuner. (Hittar vi hem? En kartläggning och analys av den sociala dygnsvården för barn och unga. Vårdanalys. Rapport 2016:5) Västernorrland visade sig i undersökningen som föregick detta förslag inte vara något undantag.

Genom den länsgemensamma organisationen skapas resurser och kompetens för att genomföra kontinuerlig uppföljning och kvalitetssäkring av familjehemmen. Det lösgör också resurser i kommunerna för att genomföra individuell uppföljning av placerade barns utveckling. Den länsgemensamma organisationen har uppdraget att utvärdera familjehemsvården utifrån flera perspektiv, och kommer att fungera som en spindel i nätet som samlar in och analyserar material från olika typer av uppföljningar.

Detta gör att alla kommuner stärker sin uppföljning, uppnår en tillräcklig kvalitetssäkring och därmed skapar en situation där socialnämnder och tjänstemän i större utsträckning kan gå i god för att den familjehemsvård vari barnen placeras håller en kvalitet som ger barnet goda möjligheter till utveckling.

Ökad kvalitet i den förstärkta familjehemsvården

Den genomgång som Vårdanalys gjorde av dygnsvården av barn i Sverige visar på stora brister i hur den förstärkta familjehemsvården fungerar. Det saknas uppföljning på både individ- och gruppnivå. Vårdens effekter på barnen följs inte heller upp. Kommunerna brister i ansvar när utomstående aktörer, oftast privata, inte i tillräckligt hög grad kvalitetssäkras. (Hittar vi hem? En kartläggning och analys av den sociala dygnsvården för barn och unga. Vårdanalys. Rapport 2016:5)

Att samla möjligheten att erbjuda stöd till förstärkta familjehem i den länsgemensamma organisationen innebär en ambitionshöjning och ger stora möjligheter till kontinuitet,

kvalitetssäkring och kommunal insyn i hur den förstärkta familjehemsvården fungerar. Det förslag som lagts fram innebär en länsgemensam organisation med stort fokus på dels stöd till de förstärkta familjehemmen, och dels uppföljning och utvärdering på individ och gruppnivå.

Detta bör i sin tur leda till en kvalitetshöjning både för familjehemmen och de barn och unga som placeras där. Det skulle ge barn med stora behov goda möjligheter till utveckling och därigenom förbättra barnen förutsättningar till ett gott liv. Detta gynnar både individ och samhälle.

Minskade kostnader

Ett förbättrat stöd till familjehemmen höjer kvaliteten i det stöd familjehemmen i sin tur ger till de placerade barnen. I förlängningen leder denna kvalitetsökning till barn som mår bättre och risken för sammanbrott kan minska. Det innebär på sikt stora besparingar, både av resurser och mänskligt lidande, om sådana sammanbrott blir färre.

En länsgemensam organisation ger också kommunerna ett bättre förhandlingsläge när de inte konkurrerar med varandra, utan gemensamt förhandlar med familjehemmen. Detta innebär att kommunerna på sikt bör samordna sina ersättningssystem, så att det råder samsyn även där. Genom att visa en enad organisation med hög kvalitet där ersättningsnivåerna är genomtänkta, tillräckliga och lika i alla kommuner kan kommunerna i länet lättare konkurrera med privata anordnare av familjehemsvård samt ge likvärdighet till de familjer som väljer att arbeta med kommunerna.

Genom att förstärka organisationen med personal som kan tillhandahålla det stöd som idag köps in från förstärkta familjehem kan en avsevärd besparing göras. Den rapport som föregår detta organisationsförslag visar på möjligheter att spara närmare 450 000 kronor per helårsplacering om en konsultstött placering istället genomförs med stöd från den länsgemensamma organisationen. Det finns ingenting som talar för att denna besparing skulle innebära en kvalitetsförsämring.

Konsekvenser av en länsgemensam organisation

Att genomföra förändringen får konsekvenser för de kommunala organisationerna. Dessa konsekvenser behöver hanteras för att inte leda till problem.

Personalförändringar

I vissa kommuner kan förändringen innebära att tjänster behöver göras om. Medarbetare som haft en stor del av sin tjänst uppbyggd kring de ansvar som tas över av den länsgemensamma organisationen kommer att behöva få nya uppgifter. Det vanliga verkar dock vara att medarbetarna haft dessa arbetsuppgifter som en mindre del av sin tjänst, och i många fall haft svårt att hinna med dem. I dessa organisationer blir det viktigt att i samband med omorganisationen se till att det finns tillräckliga resurser för de uppgifter som blir kvar i den kommunala organisationen.

Känslig information hanteras utanför respektive kommun

En ny organisation kommer i och med förändringen att få tillgång till information om familjehemmen. Ingen information om barnen behöver dock lämna kommunerna. Vid förfrågan om familjehem för placering använder kommunen anonymiserade basfakta för att hitta ett lämpligt familjehem. Det är dock viktigt att det i den nya organisationen finns rutiner för hur information hanteras, samt ett dokumenthanteringssystem som lever upp till lagkrav gällande datasäkerhet.

Behov av samsyn även i andra frågor

När rekrytering, informationsmaterial och utbildning är samma, ökar förväntningarna från familjehemmen på att även andra saker, som ersättning och rutiner, är liknande mellan kommunerna. Det finns ingenting som tvingar kommunerna att även ha samsyn kring andra frågor, men många vinster finns att göra med detta. Det bör dock påpekas att en process mot samsyn kan vara slitsam såväl som givande.

Alla familjehem samlade i en organisation

En betydande konsekvens av förändringen är att alla familjehem samlas i ett register hos den länsövergripande organisationen. De möjligheter det innebär är redan presenterade. Det innebär dock också vissa negativa konsekvenser. Genom att samla alla familjehem i ett register lämnar kommunerna över kontrollen för en del av processen till en delvis utomstående part. Speciellt när behov av placering uppkommer mer akut kan det finnas en sårbarhet om det saknas tydliga rutiner kring hur placering genomförs.

Det finns i detta också en risk att medarbetare i den kommunala organisationen har svårt att fullt ut ändra arbetssätt. En sådan svårighet kan leda till kommunen behåller några familjehem för sig själv, och genomför en del av sina placeringar genom den typen av kontakter. Detta skapar problem för hela systemet, och det är viktigt att arbeta med tydliga rutiner och stor genomskinlighet i processen för att skapa tillit till det nya systemet.

Behov av beredskap i kommunerna för förbättrad kommunikation

I detta sammanhang är det viktigt att påpeka att en god kommunikation inte enbart kan skötas från den länsgemensamma organisationen. För att skapa en kvalitetsökning genom ökad samsyn och ökat kollegialt lärande är det av största vikt att medarbetarna i de kommunala organisationerna ges möjlighet till kommunikation på olika sätt. Utrymme måste finnas för att delta i nätverk, ha kontakt med den regionala organisationen, och kanske vid något tillfälle delta i utbildningar som hålls med potentiella familjehem, för att visa hur samarbetet mellan kommun och familjehem fungerar.

Behov av gemensam webbplats och strategi för sociala medier

För att underlätta rekryteringen av nya, och informationsspridningen till nuvarande, familjehem är det viktigt att det finns en välfungerande digital plattform för information. I arbetet med att bygga upp verksamheten bör ingå att bygga upp både närvaro på webben och en strategi för användandet av sociala medier.

Risker i skapandet av en länsgemensam organisation

En förändring innebär alltid risker. Genom att vara medveten om och arbeta strategiskt för att möta dessa ökar möjligheten att genomdriva förändringen utan större problem.

Bristfällig implementering

Vid alla stora organisationsförändringar är det av största vikt att genomföra en väl genomtänkt, strategisk implementeringsprocess. I detta fall är det sju kommunala organisationer som berörs, vilket ökar riskerna för oro, missnöje, ryktesspridning och andra problem förknippade med förändring.

I detta läge är det viktigt att socialcheferna ställer sig bakom beslutet, och lägger tid på att kommunicera beslutet och dess följder till ansvariga chefer i organisationen. De måste sedan stötta implementeringsprocessen och säkerställa genomsynlighet med hjälp av strategisk kommunikation. Både politik och högre tjänstemän bör arbeta medvetet med att möta eventuell oro och vara tydliga i den bild de ger av förändringen.

Svårigheter att rekrytera medarbetare

I uppbyggnaden av organisationen ska många tjänster besättas samtidigt. Vid en så stor rekryteringsinsats är det möjligt att stöta på svårigheter. Socionomer, särskilt med längre erfarenhet inom social barnavård, är attraktiva på arbetsmarknaden och det kommer att vara av största vikt att genomföra rekryteringsarbetet på ett sådant sätt att tillräckligt många söker tjänsterna.

Att rekrytera verksamhetsledaren först för att med hjälp av hen planera organisation och rutiner kan vara ett sätt att tidigt skapa en organisation som människor känner sig trygga att ta anställning inom. En välstrukturerad rekryteringskampanj, som riktar sig även till personer som inte idag arbetar inom länets kommuner, samt arbete med strategisk informationsspridning till grupper av intresse, är viktigt. Det bör i rekryteringen framhållas att arbete på enheten innebär en möjlighet att arbeta långsiktigt med kvalitetssäkring av familjehemsvården. Detta är något som borde ses som mycket positivt av många socionomer med lång kommunal erfarenhet.

Eftersom familjehemmen finns i hela länet och stöd ska ges till alla sju kommuner är det en fördel om medarbetarna är hemmavarande på olika orter i länet. Möjligheter till distansarbete bör erbjudas.

Samarbetssvårigheter mellan organisationen och kommunerna

Att flytta ut ansvar från en organisation kräver alltid att goda relationer upprättas mellan de som får dessa nya ansvar och de medarbetare som fortsatt utför övriga uppgifter. Organisationens läge utanför kommunerna innebär att kontinuerlig kontakt inte uppstår av sig själv. För att bygga tillit mellan organisationerna är det viktigt att arbeta strategiskt för genomsynlighet i processerna, lyhördhet inför varandras behov och rutiner för att hålla kontakten.

Den länsövergripande organisationen bör ge varje medarbetare ansvar för en kommun. En sådan kontaktperson ansvarar för att kontakterna mellan kommun och organisation hålls tillräckligt täta och att tillit byggs till att båda organisationerna arbetar mot samma mål.

Ett utökat arbete med nätverk för de som handlägger ärenden med placerade barn ger också medarbetarna möjlighet att se sig som en del i en större helhet. Känslan av sammanhang kan växa och sammanhållningen bli större genom att medarbetare från många kommuner känner att de arbetar mot samma mål. Då blir det också lättare att se att den länsövergripande organisationen är en del av en kedja som syftar till en högre kvalitet i vården av barn i familjehem.

Organisationen kommer att behöva ett säkert sätt att dela information. Ett intranät kan användas för att presentera anonymiserad basinformation om familjehemmen. Det är också genom intranätet som hela akten om familjehemmen delas när någon kommun har ett specifikt behov. Arbetet med intranätet bör utformas på ett sådant sätt att det främjar transparens avseende de inblandade kommunerna.

Svårigheter att uppfylla kommunernas behov av familjehem

Det har i arbetsgruppen diskuterats situationer där det kan vara svårt att hitta ett familjehem eller jourhem till ett barn. Det har funnits en viss oro över att en länsgemensam organisation ska klara att möta kommunernas behov av familjehem och jourhem.

Den utredning som föregår framtagandet av detta förslag visade inte på några större problem i kommunerna att placera barn. De problembilder som kommunerna beskrev handlade i stället om tid att stötta och utbilda familjehemmen, för att behålla erfarna familjehem, samt svårigheter att ha tid att rekrytera nya.

Givet att det i kommunerna i dag finns kapacitet att göra både placeringar och jourplaceringar borde en länsgemensam organisation, som övertar denna kapacitet från kommunerna i form av deras aktuella familjehem, inte ha större problem med detta än kommunerna har i dagsläget.

Det är dock viktigt att starta verksamheten på ett bra sätt, för att inte i ett övergångsskede tappa familjehem som inte har något placerat barn. Att säkerställa god kommunikation, tydlig information och minimal ryktesspridning är viktigt. De kommunala organisationernas medarbetare blir här nyckelpersoner för att implementeringen ska gå smidigt.

Det är också viktigt att den länsgemensamma organisationen har rutiner som säkerställer att placeringar kan göras akut under arbetsveckan. Detta innebär att det måste finnas uttalat ansvar för jourplaceringar hos någon i personalgruppen måndag till fredag, rutiner för hur jourplaceringar görs, samt en vilja att arbeta för att lösa situationen som motsvarar den som i dag finns i kommunerna. De kommunalt ansvariga i barnärenden ska kunna lita på att den regionala organisationen har samma mål som de, och kommer att göra sitt yttersta för att lösa situationer som uppkommer akut.

Förvirring för familjehemmen

Att introducera ytterligare en organisation som familjehemmen ska ha kontakt med riskerar att leda till otydligheter och förvirring kring vad som gäller. Det är viktigt att ha tydlig skriftlig information, och även en samsyn kring vem som ansvarar för vad, så att den muntliga informationen stämmer överens oberoende av vilken part som har kontakt med familjehemmet.

Svårigheter att prognostisera behov

Att beräkna det framtida behovet av familjehem är inte enkelt. Plötsliga förändringar kan innebära stora skillnader och en del av dessa är sådana som är svåra att förutse. I en kommunal organisation kan en medarbetare lätt genomföra andra arbetsuppgifter om behovet av rekrytering och urval av familjehem minskar. En specialiserad enhet har inte samma anpassningsförmåga.

Den länsgemensamma organisationen bör arbeta strategiskt för att göra så goda prognoser som möjligt av framtida behov. Med hjälp av de kommunala organisationerna, den erfarenhet organisationen bygger upp samt med stöd från FoU Västernorrland kan mer arbete läggas på att skapa verktyg för och genomförande av prognosarbete. Detta blir viktigt både för att personalplanera och för att säkerställa att familjehem rekryteras till rätt målgrupp och geografiskt område.

Erfarenheter från Jämtland visar att plötsliga händelser som till exempel ökat flyktingmottagande kan få stora konsekvenser på behovet, men att det också kan finnas tendenser som är möjliga upptäcka i socialtjänsten i stort (som till exempel ökat antal anmälningar till socialtjänsten) som kan föregå en ökning av behovet. I Jämtland ledde svårigheter att prognostisera till att personalstyrkan behövde ökas från fyra till åtta medarbetare. Det blir i utvecklingsskedet viktigt med kontinuerlig uppföljning för att se att organisationen inte är underdimensionerad.

Om inledande svårigheter med att göra en korrekt prognos leder till en organisation som istället är något överdimensionerad bör dessa extra resurser användas för att stärka familjehemmen i större utsträckning. Eftersom många kommuner har haft svårt att hinna med sådant som utbildningar och träffar med familjehemmen finns sannolikt ett uppdämt behov där kvalitetsvinsterna kan bli stora om fler familjehem kan nås med stöd fortare.

Det är också möjligt att öka takten i arbetet med att skapa en organisation som kan utgöra stöd till förstärkta familjehem. Där finns en möjlighet att expandera till fler årsplaceringar och på så sätt utnyttja eventuell överkapacitet. Detta kommer att innebära att besparingen för kommunen ökar.

Rättslig analys och förslag på lösningar - läns gemensam familjehemsvård

Familjehemsvård är inte bara en av de mest ingripande åtgärderna inom socialnämndens område, det är också en av de mest lagreglerade. I arbetet med att ta fram ett organisationsförslag för läns gemensam familjehemsvård är det av stor vikt att även analysera de socialrättsliga förutsättningarna. Denna analys av rättsläget kan användas som underlag för fortsatt diskussion. Enligt min mening måste de juridiska komplikationerna behandlas i ett inledande skede för att tydliggöra vad som är möjligt att anförtro en läns gemensam organisation och vad som måste finnas kvar i respektive socialnämnd, samt hur detta kan lösas i praktiken.

Juridiska förutsättningar

I Socialtjänstlagen och Socialstyrelsens föreskrift som rör barn i samhällsvård, SOSFS 2012:11, finns bestämmelser avseende socialnämndens ansvar i samband med placering av barn. Vissa av dessa bestämmelser är direkt tillämpliga för den del av socialnämndernas verksamhet som enligt förslaget ska förläggas till den läns gemensamma organisationen. Det som framförallt är en komplikation att lösa är frågan om familjehemsvård eftersom den läns gemensamma organisationens huvuduppgift enligt förslaget är att tillhandahålla familjehem. I 6 kap. 6 § SoL stadgas uttryckligen att förhållanden och förutsättningen för vård i ett tilltänkt ett familjehem ska utredas av socialnämnd. Innebörden av begreppet "utredas av socialnämnd" och övriga delar av nämndens ansvar måste granskas utifrån nämndens generella befogenhet att överlåta uppgifter på annan.

Uppgifter som innefattar myndighetsutövning (förmån, rättighet, skyldighet eller annat jämförbart förhållande – ärendehandläggning som mynna ut i bindande beslut) får inte enligt 2 kap 5 § SoL överlämnas till andra juridiska personer eller en enskild individ. Dessa uppgifter kan därför inte överlämnas till ett kommunalt bolag eller kommunalförbund. Nämnden kan däremot överlämna övriga uppgifter: administrativa uppgifter, verkställighetsfrågor, rådgivning och kurativa uppgifter. Ursprunget till detta finns i grundlagen, 11 kap. 6 § RF, som anger att en myndighet kan överlämna en förvaltningsuppgift till bolag, förening, samfällighet, stiftelse så länge det inte innefattar myndighetsutövning. Justitieombudsmannen (JO 2001/02 s. 250) har fastslagit att bestämmelsen tar sikte på hela handläggningen av ett ärende: beredningen av och beslutet i ärendet måste i princip anses utgöra oskiljaktiga delar av en och samma förvaltningsuppgift. Det innebär att en kommun inte kan överlämna utredningsuppdrag till en annan aktör även om kommunen i och för sig behåller huvudansvaret för att uppgiften utförs.

I förarbetena till 6 kap 6 § SoL, prop 2006/07:129 s 578, konstateras att uppgiften att fatta beslut om vård tillhör myndighetsutövning, liksom hela processen att genomföra en utredning jml 11 kap 1 § SoL. Vidare konstateras att en familjehemsvård inte

helt kan jämföras med en utredning jml 11 kap 1 § SoL och att det möjligen kan ifrågasättas om en familjehemsutredning innan ett aktuellt barn aktualiserats är så nära förbundet med myndighetsutövning att det ska anses oskiljbart. Utredning i fråga om ett visst hem för ett visst barn anses dock betraktat som oskiljbart från myndighetsutövning. Propositionen landar därför i att det skulle leda till gränsdragningsproblem om ett hems allmänna lämplighet utreds annorlunda än ett hems lämplighet för ett visst barn, så därför blir slutsatsen att utredningarna inte i något av fallen bör kunna utföras av annan än socialnämnd. Möjligheten finns dock att anlita uppdragstagare som är fysiska personer och knyts till nämndens på ett sätt att de anses delta i nämndens verksamhet. Det påpekas att oavsett vem som utför utredningen är det alltid den beslutande nämnden som ansvarar för beslutet och att beslutsunderlaget som ligger till grund för detta är av tillräckligt god kvalitet.

Slutligen kan nämnas att JO i beslut 2001/02 s 270 understryker att nämnden i en utredning har möjlighet att inhämta expertsynpunkter och att expertutlåtanden kan utgöra ett led i socialnämndens utredning.

Mot bakgrund av ovanstående följer en genomgång av bestämmelserna i socialtjänstlag och föreskrifter som måste beaktas vid utformandet av en läns gemensam organisation, samt förslag på hur arbetet kan fördelas mellan aktörerna. Vissa delar är förmodligen självklart att behålla inom respektive socialnämnd men delarna finns med i matrisen ändå för att synliggöra gränssnittet på ett systematiskt sätt och för att inte missa något moment. Det kan understrykas att några av lösningsförslagen, så vitt jag känner till, inte är rättsligt prövade och eller prövade i tillsyn. Visserligen förekommer liknande arbetsformer på andra håll i landet, men det är förstås ingen garanti för att det är korrekt.

Utifrån bestämmelserna i SOSFS 2011:9 om ledningssystem för kvalitet måste huvudmännen, såväl berörda socialnämnder som Kommunförbundet, säkerställa att det utarbetas processbeskrivningar och rutiner som fastställer ansvarsfördelning och tillvägagångssätt i samtliga föreskrivna delar inom familjehemsvården.

Paragraf	Innebörd	Kommentar	Organisationslösning
SoL 6:2	Varje kommun ansvarar för att det finns tillgång till familjehem	Respektive nämnd ansvarar – möjligt att överlåta det faktiska arbetet	Att uppdra till den länsgemensamma organisationen för familjehemsvård (fortsättningsvis förkortat LOFF) att strategiskt arbeta för att rekrytera och säkerställa tillgång till familjehem
SoL 6:5	När ett barn placeras skall det i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Vad som är bäst för barnet skall dock enligt 1 kap. 2 § alltid beaktas.	Kan anses ingå i begreppet myndighetsutövning – kan inte överlåtas	Att socialsekreterare i resp socialnämnd ansvarar för att överväga närståendeplicering och dokumentera detta.
SoL 6:6	Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda <i>av socialnämnd</i> . Socialnämnden får inte placera ett barn i ett sådant enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran (jourhem) om inte förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i det är utredda av socialnämnd.	Anses ingå i begreppet myndighetsutövning – kan inte överlåtas <u>Detta är den mest grannliga komplikationen i arbetet med länsgemensam organisation.</u>	Att skapa en lagenligt och ändamålsenligt arbetssätt där socialsekreterare i resp socialnämnd ansvarar för färdigställandet av familjehemsutredning, med hjälp av "förarbete"/expertunderlag från LOFF. En rutin måste tydliggöra vilka moment som LOFF ska ansvara för och vilka moment placerande socialnämnd ska ansvara för. <u>Diskussions- och tolkningsfråga.</u> (Se mer nedan)*
SoL 6:6a	När tilltänkt enskilt hem finns i en annan kommun, ska nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut. Om det finns någon i det enskilda hemmet som vistas där efter beslut av en annan kommun, ska nämnden informera och samråda även med den kommunen.	Inte myndighetsutövning – kan överlåtas.	Att skapa rutin som tydliggör att detta uppdras till LOFF (om man inte av någon anledning anser att socialsekreterare i placeringskommunen ska göra det?)
SoL 6:6b	Socialnämnden ska i samband med beslut om placering i ett familjehem ingå avtal med dem som nämnden avser att anlita som familjehem. Nämndens och familjehemmets åtaganden som	Rättsligt bindande avtal – kan inte överlåtas	Resp socialnämnd

	avser barnets behov av stöd och skydd under placeringen ska framgå av avtalet.		
SoL 6:6c	Socialnämnden ska tillhandahålla den utbildning som behövs för dem som nämnden avser att anlita för vård av barn i familjehem eller jourhem.	Inte myndighetsutövning – kan överlåtas.	Att skapa en rutin som tydliggör att socialnämnderna uppdrar till LOFF att arrangera och tillhandahålla utbildning
SoL 6:7	Socialnämnden ska i fråga om de barn som vårdas i ett familjehem, jourhem, annat enskilt hem, stödboende eller HVB: 1. medverka till att de får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden, 2. verka för att de får lämplig utbildning, 3. verka för att de får den hälso- och sjukvård som de behöver, 4. lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver.	Det övergripande ansvaret för placerade barn åvilar socialnämnderna - kan inte överlåtas	Resp socialnämnd
SoL 6:7a	Socialnämnden ska i fråga om de barn som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende eller HVB lämna dem som vårdar sådana barn råd, stöd och annan hjälp som de behöver.	Inte myndighetsutövning – kan överlåtas.	Att skapa en rutin som tydliggör att socialnämnderna uppdrar till LOFF att ansvara för handledning, råd och stöd till familjehemmen
SoL 6:11	Även särskilt förordnade vårdnadshavare ska ges råd och stöd efter vårdnadsöverflyttning.		
SoL 6:7b	Socialnämnden ska noga följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende eller HVB främst genom 1. regelbundna personliga besök i det hem där barnet eller den unge vistas, 2. enskilda samtal med barnet eller den unge, 3. samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem, och 4. samtal med vårdnadshavarna.	Det övergripande ansvaret för placerade barn åvilar socialnämnderna – kan inte överlåtas	Resp socialnämnd
SoL 6:7	När vård ges i ett familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende, ska det finnas en av socialnämnden särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med barnet eller		

	den unge.		
SoL 6:8	Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.		
	När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdsnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.		
SoL 11.5	Handläggningen av ett ärende ska dokumenteras. Dokumentation av underlag till familjehemsutredning/ "expertutlåtande"/familjehemspresentation.	Enligt vad JO uttalat räcker det inte att uppgifter som inhämtas under utredningen sammanställs när utredningen är slutförd. Anteckningar ska föras löpande, lämpligen i journalanteckningar (JO 2001/02 s 250 m fl)	Att upprätta rutin för hur såväl sammanställning som journalföring i samband med insamling av information till "expertutlåtande" ska ske, inkl ett dokumenthanteringssystem som uppfyller gällande krav.
	Dokumentation under placering - barnet	Familjehemssekreterarna vid LOFF kommer under handledning av familjehemmet att få kännedom om barnet som kan vara av betydelse för genomförandet av insatsen och ska dokumenteras i barnets akt (inte i familjehemmets).	Att upprätta en rutin för hur informationsöverföring ska ske från familjehemssekreterare till ansvarig barnsekreterare och därigenom resp barns akt
	Dokumentation under placering - familjehemmet	Hur nämnden fullgör sin skyldighet att ge familjehemmen råd, stöd och annan behövlig hjälp ska dokumenteras.	Att upprätta en rutin för hur familjehemssekreterarna dokumenterar att de fullgör nämndens ansvar utifrån SoL 6:7. Dokumenteras i familjehemmets akt.

SOSFS 2012:11

2 kap 1 §	Den som bedriver socialtjänst ska ansvara för att det finns ledningssystem som innehåller de processer och rutiner som behövs för att säkerställa att verksamheten uppfyller de krav som ställs i SOSFS 2012:11 (och övriga lagar och föreskrifter)	Både nämnder och andra huvudmän	Att respektive nämnd och Kommunförbundet i egenskap av huvudman för LOFF tar fram flödesscheman och rutiner för samtliga moment i aktuella lagar och föreskrifter. Eftersom arbetet fördelas mellan olika aktörer är av stor vikt att det tydliggörs HUR: vem ansvarar för olika moment, hur ska överlämningar ske etc.
2 kap 2 §	Socialnämnden ska, inom ramen för det systematiska kvalitetsarbetet, fastställa rutiner för hur vården av barn och unga i familjehem ska planeras och följas så att missförhållanden i hemmet som kan påverka barnet eller den unge ska kunna uppmärksammas och åtgärdas i ett tidigt skede, samt rutiner som säkerställer att utredning inleds när ett placerat barn/ung person kan behöva ytterligare insatser eller omplaceras.	Respektive socialnämnd	Befintliga rutiner i respektive socialnämnd måste revideras utifrån att LOFF blir ännu en aktör i både planerings- och uppföljningsskedet (i samband med såväl rekrytering som stöd/handledning)
3 kap 1 §	Socialnämnden ska kartlägga och analysera behovet av familjehem för barn och unga på kort och lång sikt. Nämnden ska, med kartläggningen och analysen som utgångspunkt, planera för och vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa tillgången till hem som kan erbjuda vård som är trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet.	Respektive nämnd ansvarar – möjligt att överlåta det praktiska arbetet	Att respektive nämnd uppdrar det strategiska arbetet att kartlägga behov, planera och vidta åtgärder till LOFF, i enlighet med förslaget. Eller ska det ligga kvar på någon strategisk funktion på respektive nämnd?
3 kap 3 §	Den som bedriver socialtjänst ska utöva egenkontroll med den frekvens och i den omfattning som krävs för att kunna säkra	Respektive nämnd ansvarar – möjligt att överlåta det praktiska arbetet	Ev uppdra vissa delar av egenkontrollen till LOFF, t ex orsak till omplaceringar och sammanbrott

	<p>verksamhetens kvalitet. Egenkontrollen bör omfatta insamling av uppgifter om bl.a. frekvens för barnsamtal, antalet socialsekreterare barnet haft, familjehemsföräldrarnas erfarenhet av nämndens stöd och hjälp, samt orsak till omplaceringar och sammanbrott.</p>		
4 kap 1 §	<p>Vid socialnämndens utredning av huruvida ett hem är lämpligt som familjehem ska en bedömning göras av hemmets allmänna förutsättningar för att erbjuda barn och unga vård som är trygg, säker, ändamålsenlig och präglad av kontinuitet.</p>	<p>Sk generell del.</p> <p><u>Prop 2006/07:129 s 578:</u> möjligen kan ifrågasättas om en familjehemsutredning innan ett aktuellt barn aktualiserats är så nära förbundet med myndighetsutövning att det ska anses oskiljbart</p>	<p>Att upprätta en rutin som tydliggör att resp socialnämnd gör bedömningen, men att utredningen baseras på den familjerepresentation/expertutlåtande som familjehemssekreterarna vid LOFF har tagit fram, enligt konstens alla regler för familjehemsutredning jml SOSFS 2012:11.</p> <p><u>Att diskutera:*</u> hur rutinen ska se ut, så att socialnämnden "gör familjehemsutredningen till sin" eftersom utredningen ska göras av socialnämnd</p>
	<p>Om ett visst barn eller ung person finns i åtanke för placering, ska nämnden dessutom bedöma om hemmet har förutsättningar att tillgodose hans eller hennes specifika behov.</p>	<p>Sk matchning – den slutliga bedömningen av hemmets lämplighet görs alltid först i förhållande till det specifika barnet som är aktuellt för placering.</p> <p><u>Prop 2006/07:129 s 578:</u> utredning i fråga om ett visst hem för ett visst barn anses dock betraktat som oskiljbart från myndighetsutövning.</p>	<p>Att socialsekreterare i resp socialnämnd ansvarar för att bedöma hemmets förutsättningar att tillgodose barnets behov.</p> <p><u>Att diskutera:*</u> Hur ska denna process gå till? I hur hög grad kan denna matchning baseras på "expertutlåtande" från LOFF och hur mycket måste socialsekreterarna i resp nämnd göra själva?</p>

4 kap 2 §	Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma förekomsten av våld mot närstående, annan brottslighet, missbruk eller andra omständigheter i det tilltänkta familjehemmet som kan äventyra ett barns eller en ung persons trygghet och säkerhet.	Å ena sidan säger lagen att förhållanden och förutsättningen för vård i ett tilltänkt ett familjehem ska utredas av socialnämnd	Att ledningssystem hos nämnderna och LOFF tydliggör: <ul style="list-style-type: none"> - arbetsformerna för hur att familjehemssekreterarna inom LOFF ska rekrytera, utbilda och göra grundarbetet inför familjehemsutredningar; ta fram "grundmaterial" kallade t ex expertutlåtanden eller familjehemspresentationer (inte familjehemsutredningar) - att familjehemssekreterarna vid LOFF är experter med särskild kompetens att utreda lämpligheten hos människor som är intresserade av att bli familjehem, inkl att uppmärksamma förekomst av olämpliga omständigheter, och att de har ett arbetssätt som helt baseras på SOSFS 2012:11 (dvs betona att arbetet garanterar samma kvalitet som vid en socialnämnd) - att Socialchefs nätverket fungerar som styrgrupp och BoF-cheferna som referensgrupp, vilket borgar för att LOFF knyts till nämnderna på ett sätt att de i det närmaste kan anses delta i nämndens verksamhet. <p><u>Diskussionsfråga:</u> kommer detta att anses tillräckligt vid en ev tillsyn? Det som talar emot är att det uttryckligen sägs att <i>socialnämnd</i> ska göra</p>
4 kap 3 §	Utredningen av hemmets lämplighet ska omfatta uppgifter om familjens sammansättning, bakgrund, livssituation och levnadsvanor, boende och närmiljö, varje tilltänkt familjehemsförälders personliga förutsättningar, egenskaper och omsorgsförmåga samt varje tilltänkt familjehemsförälders inställning till uppdraget. Allmänna råd reglerar innehållet ytterligare	Å andra sidan sägs att socialnämnden i en utredning har möjlighet att inhämta expertsynpunkter. Se bl a JO 2001/02 s. 250	
4 kap 4 §	Socialnämndens utredning av ett tilltänkt familjehem ska omfatta intervjuer, hembesök och referenstagning. Om utredningen avser två tilltänkta familjehemsföräldrar, ska dessa intervjuas både var för sig och tillsammans.	Oavsett vem som utför utredningen är det alltid den beslutande nämnden som ansvarar för beslutet och att beslutsunderlaget som ligger till grund för detta är av tillräckligt god kvalitet.	

			familjehemsutredningar. Det som talar för är att det redan förekommer att helt privata konsultverksamheter arbetar på liknande sätt med "förberedande utredningsmaterial"
4:5	Om det tilltänkta familjehemmet är beläget i samma kommun som socialnämnden, ska uppgifter om de tilltänkta familjehemsföräldrarna hämtas in ur nämndens eget register. Även polisregisterutdrag SKA inhämtas.	Socialnämnd har egen tillgång – annars krävs samtycke Samtycke krävs inte	
4:6	Referenser på varje tilltänkt familjehemsförälder ska begäras från minst två av varandra oberoende personer.	Samtycke krävs alltid	
4:8	Socialnämnden ska bedöma hemmets lämplighet genom att väga samman vad som har framkommit vid utredningen. Bedömningen och de uppgifter som ligger till grund för denna ska tillsammans med övriga fakta om familjen sammanställas i en familjehemsutredning.	Myndighetsutövning som regleras i lag – kan inte överlåtas	Placerande socialnämnd fattar beslut om vård med utgångspunkt i det samlade beslutsunderlaget. Socialsekreterare i resp socialnämnd ansvarar för att:
5:1	Inför socialnämndens beslut om vård i familjehem ska en bedömning göras av om förutsättningarna i det tilltänkta hemmet svarar mot de behov som barnet eller den unge har. Bedömningen ska redovisas i ett underlag till beslut. Beslutsunderlaget ska även innehålla: - en familjehemsutredning som är aktuell. - en redogörelse för vilka överväganden i fråga om möjligheten att placera barnet hos en anhörig eller hos någon annan närstående jml 6 kap. 5 § SoL	S k matchning. Anses vara myndighetsutövning. Görs lämpligen i ett separat dokument, alt i barnutredningen SoL 11:1,2.	- sammanställa familjehemsutredning med utgångspunkt i expertunderlag från LOFF - dokumentera bedömningen av barnets behov i förhållande till familjehemmets förutsättningar (matchningen) - dokumentera övervägande om närståendepacering, matchningsdokumentet eller i barnutredningen SoL 11:1,2

6 kap	Nämnden bör se till att familjehemsföräldrarna får handledning och fortbildning som är anpassad till uppdragets karaktär.	Inte myndighetsutövning – kan överlåtas.	Socialnämnderna uppdrar till LOFF att ansvara för handledning till familjehemmen
-------	---	--	--

Kompetenskrav

SoL 3:3a§	Kompetenskrav: socionomexamen eller motsvarande		Tydliggörande i ledningssystem hos nämnder och LOFF som säkerställer att kompetenskraven efterlevs även gällande de familjehemssekreterare som arbetar vid LOFF. Viktigt att lyfta fram!
SOSFS 2012:11	Kunskap om särskilda behov hos barn i familjehem och arbetssätt som är kunskapsbaserade		

Förutsättningar för en länsgemensam familjehems- vård i Västernorrlands län

Bakgrund

Uppdraget

Förvaltningscheferna, för socialtjänsten i Västernorrlands läns kommuner, gav IFO-cheferna i uppdrag att utreda vilka förutsättningar som finns för en länsgemensam organisation av familjehemsvården. Uppdraget tog sin utgångspunkt i de svårigheter kommuner erfar vad gäller att rekrytera nya och behålla erfarna familjehem. En länsgemensam organisation antas kunna höja kvalitén såväl på utredningar av familjehem som på utbildningar och handledning till familjehemmen. *Målet med uppdraget var att presentera ett förslag på en länsgemensam organisation för familjehemsvården i Västernorrlands län.*

Genomförande

Länets IFO-chefer har ansvarat för uppdraget och fungerat som styrgrupp. En arbetsgrupp bestående av Rebecca Lindberg (Ånge kommun), Lisbet Sander (Härnösands kommun), Berit Johansson (Sundsvalls kommun) samt Viktoria Skoog (FoU-Västernorrland) har ansvarat för arbetet. Som referensgrupp har familjehemssekreterarnätverket för Västernorrlands län (där alla kommuner representeras av en familjehemssekreterare) samt BoF-chefsnätverket (där alla kommuner representeras av en områdeschef för barn och familjeenheterna) använts.

Projektet har genomförts i tre delar: del 1 omfattade en kartläggning av aktuell lagstiftning och forskning på området, del 2 var en kartläggning av kommunernas befintliga organisation för familjehemsvården, studiebesök på befintliga länsgemensamma organisationer för familjehemsvård samt intervjuer med placerade barn, ungdomar och familjehemsföräldrar om deras erfarenheter av familjehemsvård, del 3 innehöll en analys av de nuvarande organisationerna och förslag till en länsgemensam organisering utifrån den kunskap som framkommit i del 1 och 2.

Lagstiftning och forskning inom familjehemsvård – en översikt

Familjehemsvård i Sverige och aktuell lagstiftning

Familjehemsvård i Sverige

Varje år placeras tusentals barn i Sverige i samhällsvård på grund av egna beteendeproblem eller omsorgsbrist från föräldrarna. Dessa placeringar sker i *familjehem*, privata eller offentligt drivna *hem för vård eller boende (HVB)* och *särskilda ungdomshem/HVB* drivna av Statens institutionsstyrelse. Dessa barn brukar beskrivas som en av de mest utsatta barngrupper vi har. Sedan 1990-talet har placeringar av ungdomar ökat kraftigt, särskilt i institutionsvård. De senare årens ökning av ungdomar i samhällsvård kan till viss del förklaras av det ökade antalet ensamkommande barn vilket ytterligare förväntas öka drastiskt under 2015. Drygt 32 000 barn och unga vårdades någon gång under 2013 i samhällsvård. Av de nästan 23 000 barn som befann sig i samhällsvård den 1 november 2013 vårdades de flesta i familjehem, 57 procent av de som var placerade enligt Socialtjänstlagen (SoL) och 70 procent av de som var placerade med stöd av LVU var placerade i familjehem (Socialstyrelsen, 2014). Barn som bor i familjehem eller på HVB-hem skall ha en av socialnämnden särskild utsett socialsekreterare som ansvarar för kontakten med dem (SoL 6 kap. §7c) vanligtvis kallad barnsekreterare. Den socialsekreterare som ansvarar för kontakten med, och stödet till, familjehem kallas vanligtvis familjehemssekreterare.

Socialtjänstens arbete med barn i samhällsvård regleras främst i Socialtjänstlagen 2001:453 och Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Barnkonventionen, som trädde i kraft 1990 och ratificerades av Sverige samma år, ledde till konkreta lagförändringar i SoL och LVU i syfte att stärka barns ställning. Särskilt artikel 3 om att *barnets bästa* ska komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn i offentliga och privata sociala välfärdsorganisationer och artikel 12 om *barns rätt att uttrycka sina åsikter* i frågor som berör dem samt att dessa ska tillmätas betydelse i förhållande till barns ålder och mognad spelar en central roll i socialtjänstens arbete med barn i samhällsvård.

Samhällsvårdens utveckling i Sverige har bland annat inneburit en betoning på barns rätt att behålla kontakten med sin ursprungsfamilj och socialnämnden skall t.ex. alltid överväga om en anhörig eller närstående kan ta emot ett barn som är i behov av en placering. Samtidigt har lagstiftningsåtgärder vidtagits för att underlätta vårdnadsöverflyttningar till familjehemsföräldrar med syfte att öka tryggheten för placerade barn (SOU 2014:3). På nationell nivå har bland annat delbetänkandet *"Boende utanför det egna hemmet"* (SOU 2014:3) som ingår i *"Utredningen om tvångsvård"* (SOU 2015:71) sett över lagstiftning kring befintliga vårdformer samt gett förslag på nya vårdformer. Vad gäller familjehemsvård konstateras att belastningen på familjehem har ökat då dessa idag förväntas ta emot barn med beteendeproblem. Detta ställer högre krav på att socialtjänsten har resurser för att rekrytera familjehem samt erbjuda adekvat stöd och handledning (SOU 2014:3). Utredningen pekar på att det behövs såväl regionala som nationella satsningar och ett problem som tas upp är svårigheterna att rekrytera tillräckligt många familjehem vilket är en förutsättning för god matchning mellan barn och familjehem. På nationell nivå föreslås införandet av ett nationellt centrum med syfte att stödja och utveckla familjehemsvården samt att SKL ska ta fram ett informationsmaterial riktat till allmänheten om behovet av familjehem.

Vad gäller barnens vård i familjehem ska socialnämnden medverka till att barnen får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden, att de får lämplig utbildning samt får den hälso- och sjukvård som de behöver (SoL 6 kap. § 7 §). I dagsläget finns ingen nationell tillsyn av familjehemsvård (likt den som finns vid vård i HVB-hem). I SOU 2014:3 framförs ett förslag om införande av nationell granskning av socialtjänsternas planering och genomförande av familjehems- och jourhemsvård.

Familjehemsvården har särskilt hamnat i fokus med anledning av statens uppmärksammade vanvårdsutredning (SOU 2011:61) och upprättelseutredning (SOU 2011:9). Även om dessa har ett historiskt perspektiv visar de på utvecklingsområden för att minska risken för framtida fall av försummelser och övergrepp mot barn i samhällsvård. Nutida forskning om barn i familjehemsvård visar särskilt på vikten av familjehemsplacerade barns möjlighet till god utbildning samt fysiskt och psykisk hälsa för att de ska utvecklas väl på lång sikt. En positiv aspekt är de studier som visar att systematisk kartläggning av pedagogiska behov och kontinuerligt pedagogiskt stöd avsevärt förbättrar barnens möjligheter att utvecklas väl. Vad gäller barnens fysiska och psykiska hälsa pekas på vikten av systematisk hälsokontroll av alla barn vid placering, inklusive tandhälsokontroll för att upptäcka och erbjuda behandling till barn som har behov av hälsovård.

Definition av familjehem

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt (Socialtjänstförordningen 3 kap. 2 §). I SOU 2014:3 föreslås att definitionen av familjehem ändras till att *”ett familjehem ska kännetecknas av att uppdraget är personligt och erbjuder det placerade barnet en familjetillhörighet”* (s. 18). För att förtydliga skillnaden mellan familjehem och HVB-hem föreslår delbetänkandet att hem som drivs som näringsverksamhet, d.v.s. självständigt, varaktigt och med ett vinstsyfte ska ansöka om HVB-tillstånd (ibid). I distinktionen mellan HVB-hem och familjehem diskuterar delbetänkandet också antalet barn i ett familjehem och konstaterar att det är problematiskt med en distinkt gräns för hur många barn som får vistas i ett familjehem. Istället poängteras socialnämndens ansvar att tillförsäkra alla barn en trygg och säker vård men föreslår samtidigt att en anmälan bör göras till IVO om fler än tre barn som inte är syskon är placerade i samma familjehem.

Att utreda, skriva avtal med och erbjuda stöd till familjehem

Ett barn får inte tas emot för vård och fostran i ett enskilt hem (familjehem) utan socialtjänstens medgivande. Som grund för medgivandet ska socialtjänsten utreda förhållanden och förutsättningar för vård i det enskilda hemmet (SoL 6 kap. § 6). I Sverige används främst Kälvesten och PRIDE som utredningsmodeller. Ingen av dessa är dock utvärderade (SKL, 2015). I delbetänkandet om boende utanför det egna hemmet poängteras att det är oklart enligt vilken bestämmelse utredningen för medgivande bedrivs och därför föreslås att en särskild bestämmelse förs in i SoL om utredningen av familjehems och jourhems *allmänna lämplighet* (SOU 2014:3). Vidare föreslås att utredningen ska leda fram till ett beslut om medgivande, att det blir obligatoriskt enligt lag att inhämta utdrag ur misstanke- och brottsregistret (vilket idag är ett allmänt råd). Utredning ska, i likhet med dagens allmänna råd (SOSF 2012:11,) omfatta en bedömning om hemmets allmänna förutsättningar att erbjuda ett barn god omvårdnad och fostran samt att det vid denna bedömning ska tas särskild hänsyn till det tilltänkta familjehem- eller jourhemsföräldrarnas personliga egenskaper, hälsa, sociala förhållanden och deras förmåga att ge den omvårdnad och fostran placerade barn i allmänhet

behöver. Förslag ges att det i en annan paragraf i SoL ska framgå att det när en placering blir aktuell ska krävas, utöver allmän lämplighet, att *hemmet har förutsättningar att tillgodose det aktuella barnets specifika behov*. För jourfamiljehem föreslås att dessa ska definieras i Socialtjänstförordning (201:937) (SoF), att alla kommuner som anlitar jourhem själva ska utreda och lämna medgivande till dessa samt att medgivandet ska omprövas årligen i kombination med nya registerkontroller från misstanke- och brottsregistret (ibid). I socialnämndens ansvar ingår att skriva avtal om familjehemsuppdrag med de som nämnden avser att anlita som familjehem och jourhem (SoL 6 kap. § 6b). Vad gäller avtal föreslås i delbetänkandet om boende utanför det egna hemmet att socialstyrelsen tillsammans Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) ska ta fram en mall för avtal mellan kommun och familjehem respektive jourhem (SOU 2014:3).

På nationell nivå har Socialstyrelsen som en del av regeringens och socialstyrelsens satsning "Trygg och säker vård" bl.a. tagit fram föreskrifter och allmänna råd, en handbok för rättstillämpning, en vägledning om placerade barns hälsa och skolgång samt ett utbildningsmaterial för familjehem. I arbetet tog Socialstyrelsen också fram ett standardiserat bedömningsinstrument, BRA-fam, för rekrytering av familjehem. BRA-fam ska användas initialt i rekrytering för att hämta in grundläggande information. Genom att tidigt fokusera på risker ska familjer som bedöms vara olämpliga för familjehemsuppdrag identifieras. I arbetet med att sprida socialstyrelsens material kring trygg och säker vård har SKL spelat en viktig roll. BoU-satsningen, inom ramen för att utveckla en evidensbaserad praktik i socialtjänsten, tillsatte regionala utvecklingsledare som arbetade/arbetar gentemot den sociala barn- och ungdomsvården i Sverige. Arbetet sker inom ramen för ett samarbete mellan regeringen och SKL. I Västernorrlands län har detta bl.a. resulterat i en gemensam utredningsmall (som initialt togs fram av Östersunds kommun) för att utreda familjehem. Arbetet med att utveckla utredningsmallen är pågående och genomförs i länets familjehemsnätverk där representanter från alla länets kommuner ingår.

Socialnämnden ska tillhandahålla den utbildning som behövs för de som nämnden har för avsikt att anlita som familjehem eller jourhem (SoL 6 kap. § 6c) samt lämna råd, stöd och hjälp till familjehem och jourhem (SoL 6 kap. § 7a). I SOU 2014:3 framförs ett förslag om att grundutbildning ska vara ett krav för att familjehem ska få ta emot uppdrag och att den skall genomföras innan eller i nära anslutning till att familjehemmet tar emot ett barn. I Socialstyrelsen arbete med "Trygg och säker vård" finns en grundutbildning riktad till jour- och familjehem. Syftet med att skapa en nationell utbildning var att skapa förutsättningar för alla kommuner i Sverige att erbjuda en nationellt likvärdig utbildning som håller god kvalitet och därmed uppfyller det lagkrav som kom den 1 januari 2013 där kommunerna är skyldiga att tillhandahålla den utbildning familjehem behöver. I Västernorrlands län finns ett kommunövergripande samarbete kring utbildning till jour- och familjehem. Familjehemssekreterare som har genomgått utbildning via Socialstyrelsen har fått i uppdrag att utbilda fler familjehemssekreterare i länet. Utöver allmän utbildning har socialnämnden också ett ansvar att tillhandahålla familjehemmens individuella behov av fortbildning och handledning utifrån det enskilda barnets förhållande (Cirkulär 08:81). Här finns inget länsamarbete men däremot ges varje år via "familjehemsdagarna" länsgemensam fortbildning till familjehem utifrån ämnen som efterfrågas av familjehemmen.

I vissa fall anlitar socialtjänsten privata verksamheter för att få tillgång till familjehem med konsultstöd i form av handledning. I SOU 2014:3 föreslås att dessa verksamheter ska ansöka om tillstånd från IVO för att tillförsäkra att verksamheterna håller god kvalitet och säkerhet.

Förslag på nya boendeformer

I utredningen om nya boendeformer konstateras att framväxten av oreglerade placeringsformer pekar på ett behov av större differentiering av olika placeringsalternativ än den nuvarande som endast omfattar familjehem och HVB-hem (SOU 2014:3). Därför föreslås två nya vårdformer: boende för stöd och tillsyn (ett individuellt boende med tillsyn från personal) och behandlingsverksamhet med familjeboende (verksamhet inom socialtjänsten som tar emot enskilda för omvårdnad och behandling i förening med ett boende i en familj). Vid den senare ska minst en vuxen ha sin huvudsakliga anställning i verksamheten. Tillståndsplikt ska krävas för båda dessa nya vårdformer (för behandlingsverksamhet med familjeboende gäller detta endast om vården bedrivs i enskild regi).

Kommunförbundet och FoU Västernorrland

Socialtjänsterna i Västernorrland äger tillsammans FoU Västernorrland, en forsknings- och utvecklingsenhet som arbetar för en kunskapsbaserad socialtjänst. FoU är en del av Kommunförbundet Västernorrland. Kommunförbundet och FoU har i dagsläget bidragit med stöd till familjehemsvården via den regionala utvecklingsledaren som har arbetat med att sprida och implementera Socialstyrelsens material i arbetet med trygg och säker vård, genom att medverka i det länsgemensamma nätverket för familjehemsvård, genom att årligen anordna familjehemsdagarna för länets familjehem samt genom att bedriva forskning om familjehemsvård och då särskilt med fokus på sammanbrott (att vården avbryts plötsligt och utan att socialtjänsten planerat det). FoU Västernorrland deltar också i nationellt och nordiskt utvecklingsarbete kring barn i familjehemsvård. FoU Västernorrland har t.ex. under 2014 haft en representant i forskargruppen i Nordens Välfärdscenters arbete med att identifiera och sprida kunskap om goda insatser som kan förbättra situationen för familjehemsplacerade barn i Norden samt i Socialstyrelsens forskargrupp i deras regeringsuppdrag att ta fram en modell att lyssna på barn i familjehem. FoU och länets kommuners arbete med "Västernorrlandsmodellen" för att lyssna till barns som brukar har fått stor uppmärksamhet nationellt och har även omfattat barn i familjehemsvård.

Forskning

Att rekrytera familjehem

Att undersöka varför familjehem påbörjar uppdrag kan vara ett stöd för att genomföra riktad rekrytering gentemot målgrupper som är intresserade av att bli familjehem. Forskning visar att familjehemsföräldrar främst har en önskan om att göra skillnad för barn som är utsatta samt en önskan om att fortsätta föräldraskapet efter att biologiska barn flyttat hemifrån (Berrick, Shauffer & Rodriguez, 2011; Khoo & Skoog, 2014). I Socialutskottets betänkande (2002/03:SoU10) påtalas att gemene man i Sverige behöver mer information om av vad det innebär att vara familjehem samt att familjehemsuppdraget behöver göras mer attraktivt för att locka fler. I första hand handlar det inte om att höja ersättningen till familjehem utan att erbjuda bättre stöd och avlastning. Den samhällsförändring som skett i Sverige där majoriteten av de vuxna i en familj förvärvsarbetar kan antas ha påverkat familjers möjlighet och intresse att ta på sig uppdrag. Berrick, Shauffer & Rodriguez (2011) beskriver i sin forskningsöversikt om rekrytering av familjehem att vanliga strategier för att hitta familjehem är "mun till mun rekrytering", annonsering i dagstidningar och reklamannonser (på busshållplatser, hos tandläkare osv.) Forskningen indikerar att rekrytering via redan befintliga familjehem verkar fungera väl.

Berrick, Shauffer & Rodriguez (2011) genomförde en studie för att undersöka vilka egenskaper som utmärkte familjehem som beskrevs som högkvalificerade. Forskarna bad socialsekreterare att välja ett familjehem som de skulle vilja placera sina egna barn i om de hamnade i en krissituation. De familjehem som valdes (46 stycken) fick sedan delta i fokusgruppsintervjuer och berätta om deras motiv till att bli familjehem samt vad de anser är utmärkande för familjehem av hög kvalitet. De fick också genomföra personlighetstestet "Big 5 Inventory". Personlighetstestet visade bl.a. att familjehemmen var relativt extroverta, samvetsgranna, emotionellt stabila och öppna. Fokusgruppsintervjuerna visade att familjehemmen var flexibla, kärleksfulla, hade intresse av att stödja andra familjer och såg positivt på utmaningar. De kvalitéer familjehemmen beskrev som viktiga för att vara ett bra familjehem var förmågan att kärleksfullt och fostrande stärka det friska i barnets utveckling, att kunna ta in barnet som en fullvärdig familjemedlem, att kunna föra barnets talan för att säkerställa att barnet får sina behov tillgodosedda, att kunna stärka barnets relation till sin biologiska familj samt att veta när det är läge att be om hjälp. Författarna drar slutsatsen att socionomer inte alltid är rustade för att arbeta med marknadsföring på det sätt som skulle krävas för framgångsrikt rekrytera familjehem och att de därför behöver ta hjälp av andra professioner eller näringslivet. Målet skulle vara att rikta sig till familjer som är motiverade att ta på sig uppdrag samt motsvarar socialtjänstens önskemål vad gäller egenskaper som är förknippade med högkvalificerade familjehem.

Att öka rekrytering av familjehemsföräldrar är ett sätt att tillgodose det växande behovet av familjehem. Att det finns en "bank" med lediga familjehem innebär dock inte per automatik att de lediga familjehemmen matchar behoven hos de barn som är i behov av placering. Forskning visar på skillnader vad gäller möjligheten att hitta familjehem till barn beroende på barnens ålder och eventuell problematik. Det finns forskning som lyfter frågan om behovet av mer kunskap kring effektiv rekrytering samt riktad rekrytering för att hitta familjehem som är lämpliga att ta emot barn med omfattande behov. Särskilt äldre barn samt barn med beteendeproblem, medicinska problem eller funktionshinder är svåra att hitta familjehem till (Kriener & Kazmerzak, 1995). Detta blir särskilt problematiskt då forskning tyder på att behovet av familjehem till barn med beteendeproblem ökar

(Cox, Orme & Rhodes, 2008). En risk blir då att barn med emotionella- och beteendeproblem placeras i familjehem som inte maktar med uppdraget vilket kan leda såväl till att barnen inte får sina behov tillgodosedda som att familjehem som erfarit att de inte maktade med ett uppdrag säger upp sig. Socialtjänsten tappar därmed ytterligare familjehem. Vad gäller beteendeproblem verkar särskilt barn som anlägger bränder, har ett destruktivt beteende eller sexuellt utåtagerande beteende vara svåra att placera (Cox, Orme & Rhodes, 2008). Det finns dock familjer som kan tänka sig att ta emot barn med svårare emotionella- och beteendemässiga problem. En studie hittade signifikanta samband mellan att det tilltänkta familjehemmet var "European-American" (enligt definitionen ljushyad, vilket i det amerikanska samhället uppges vara kopplat till mer resurser t.ex. utbildning, lön och jobb) eller arbetade med ett vårdande yrke och en ökad benägenhet att fostra barn med emotionella- och beteendeproblem. Studien visade även att tilltänkta familjehem som hade fem eller fler resursstarka faktorer (högre utbildning, högre inkomst, var gift, hade tid att lägga på uppdraget, hade föräldraerfarenhet, hade familjehemserfarenhet, var troende, hade socialt stöd från familjen, hade tillgång till stöd från vänner, arbetade inom ett vårdande yrke eller var "European-American") var mer villiga att ta emot barn med större behov (ibid). Utifrån denna studie drar författarna slutsatsen att riktad rekrytering t.ex. gentemot personer som arbetar inom människovårdande yrken som sjukvården, brandkåren, skolan eller socialtjänsten kan öka möjligheten att tillgodose efterfrågan på familjehem som kan ta emot barn med emotionella- eller beteendeproblem.

Familjehem som slutar

Effektivare rekrytering är ett sätt att tillgodose behovet av familjehem men det är också viktigt att behålla befintliga familjehem och därmed öka tillgången på erfarna familjehem. En översikt av forskning kring varför familjehem säger upp sina uppdrag visar att förändrade livssituationer (t.ex. dödsfall, skilsmässor, förändrade arbetsvillkor, separationer m.m.), missnöje med socialtjänsten (t.ex. bristande stöd, svårigheter i kommunikationen m.m.), bristande information om vad det innebär att vara familjehem, svårigheter i uppdraget (beteendeproblem hos barn, svårigheter att hantera biologiska föräldrar m.m.) och konflikter mellan det placerade barnet och de biologiska barnen anges av familjehem som skäl till att de säger upp sina uppdrag (Rhodes, Orme & Buehler, 2001). Att familjehem får förändrade livssituationer är svårt för socialtjänsten att påverka. Utifrån att familjehem även anger missnöje i kontakt med socialtjänsten som skäl till att de säger upp sina uppdrag tyder forskningen dock på att socialtjänsten bör utveckla bättre information till familjehem om vad uppdraget innebär, hur familjehemmen kan arbeta med barnens problematik samt försäkra sig om att kommunikationen mellan socialsekreterare och familjehem fungerar väl.

Utbildning till familjehem

Utbildning till familjehem är ett lagkrav i Sverige (SoL 6 kap. § 6c) och många andra länder. Forskning visar att barn som placeras i familjehem många gånger bär på svåra erfarenheter från deras hemmiljö och/eller har egen problematik vilket ställer särskilda krav på familjehemmens föräldraförmåga. Bristande utbildning till familjehem anges ofta som skäl till att familjehem upplever att det är svårt att hantera sina uppdrag (se t.ex. Lee & Holland, 1991). Samtidigt som vikten av utbildning poängteras i lagstiftning och forskning visar litteraturöversikter att det finns få utvärderingar om familjehemsutbildningars effekt på vården och det är svårt att dra några generella slutsatser om dess effekter (Dorsey m.fl. 2008; Socialstyrelsen, 2014).

Innehållet i familjehemsutbildningarna varierar och kan t.ex. fokusera på att öka föräldraförmågan hos familjehemsföräldrarna, öka kunskapen om barns utveckling och behov, öka

kommunikationskompetensen hos familjehemsföräldrar eller öka den generella kunskapen om familjehemsuppdraget. Såväl Lee & Holland (1991) som Dorsey m.fl. (2008) visar i deras litteraturöversikter att utvärderingar av olika utbildningsprogram ofta är bristfälliga bl.a. för att det är svårt att veta om den grupp av familjehemsföräldrar som får utbildning skiljer sig från kontrollgruppen (om det ens finns någon kontrollgrupp), att många studier bygger på att familjehem själva ansöker om att få delta i utbildning vilket kan leda till selektionsbias eller att de mätinstrument som används för att utvärdera utbildningar kanske inte fångar eventuella förändringar. Flera utvärderingar är dessutom fokuserade på upplevelsen av utbildningen och inte huruvida familjehemmens attityder och beteenden eller de placerade barnens situation faktiskt förändras.

Lee & Holland (1991) fann i sin litteraturöversikt visst stöd för att utbildningar med fokus på kommunikation och konfliktlösning kunde bidra till förändrade attityder gentemot barnen hos familjehemsföräldrarna. Dorsey m.fl. (2008) visade att såväl MAPP som PRIDE, vilket är två vanligt förekommande utbildningar till familjehemsföräldrar, inte har någon evidens vad gäller effekt på barnens vård. MAPP kan beskrivas som en utbildning som ämnar förbereda blivande familjehemsföräldrar på de utmaningar de som familj kan komma att möta medan PRIDE fokuserar mer på att ge familjehemmen kunskap om placerade barns behov och utveckling. En annan typ av utbildning är t.ex. MTFC som riktar sig till familjehem som mer professionellt (treatment foster care) ska möta barnens behov. MTFC-utbildningen är därmed utöver fokus på familjehemmens och barnens behov inriktad på att ge tydliga, detaljerade strategier till familjehemsföräldrarna i hur de ska hantera det placerade barnet. *"To oversimplify, but characterize these three approaches: MAPP makes sure that foster parents know what they're getting into; PRIDE makes sure they grasp underlying values and associated competencies; and MTFC makes sure that treatment foster parents understand how to apply the behavioral principles and structures that will form the foundation of their work with youth"* (Dorsey m.fl., 2008, s. 1407). Även om effekterna vad gäller barnens vård är tveksamma för flera familjehemsutbildningar kan dessa ändå vara av värde t.ex. för att blivande familjehem ska kunna bilda sig en uppfattning om vad ett familjehemsuppdrag innebär och få kunskap om barns behov och utveckling (Dorsey m.fl., 2008; Puddy & Jackson, 2003). De familjehemsutbildningar t.ex. KEEP och MTFC som visar positiv effekt (vad gäller familjehemsföräldrarnas strategier, barnens beteende samt minskad risk för sammanbrott) ges till skillnad från MAPP och PRIDE inte innan placeringen utan först när familjehemmen har en pågående placering. Gemensamt för dessa är också att de innehåller övningar som genomförs i hemmet med feedback från utbildarna (Dorsey m.fl., 2008).

Kort sammanfattning

Sammanfattningsvis går det utifrån forskning att dra slutsatsen att socialtjänstens arbete med rekrytering av familjehem bör omfatta rekryteringskampanjer med en genomtänkt strategi som riktar sig till målgrupper som är intresserade av att bli familjehem och som har de kvalitéer socialtjänsten efterfrågar. Socialtjänster bör också i större utsträckning rikta sig till särskilda målgrupper t.ex. personer som arbetar inom människovårdande yrken eftersom dessa verkar vara mer benägna att ta emot och klara av familjehemsuppdrag där barn har beteende- eller emotionella problem. Socialtjänsten bör också utifrån den forskning som finns om varför familjehem avslutar sina uppdrag erbjuda stöd till familjehem vad gäller hur de ska hantera barns problematik, kontakter med barnens biologiska föräldrar samt se över hur kommunikationen och relationen mellan socialsekreterare och familjehem fungerar.

Vad gäller utbildning till familjehem är det svårt att säga något generellt om vilka utbildningssatsningar som fungerar. Socialstyrelsens utbildningsmaterial "Trygg och säker vård/Ett hem att växa i" bygger på forskning och används redan som grundutbildning till familjehem i länet. Ett nästa steg torde vara att som ett komplement till grundutbildningen erbjuda riktade utbildningssatsningar till familjehem som redan har pågående uppdrag. Då gärna i kombination med hemövningar och individuell feedback.

Kartläggning av familjehemsvården i länet

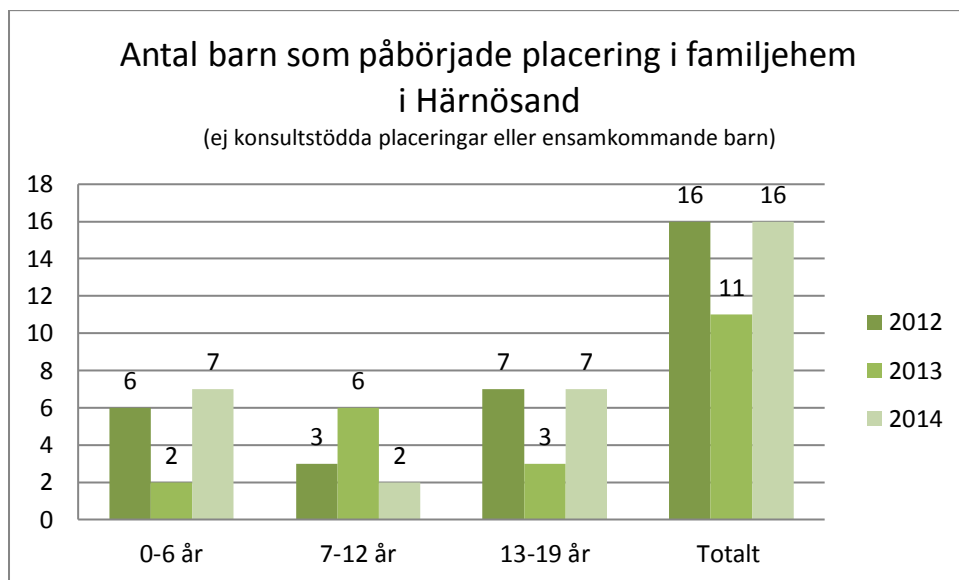
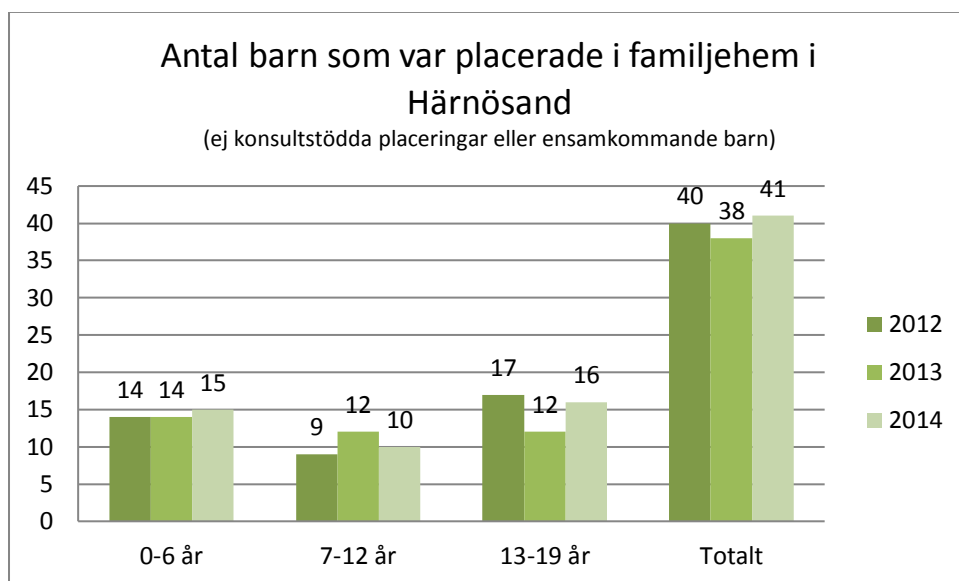
Nedanstående beskrivning av kommunernas organisering av familjehemsvården samt statistik över placerade barn är inhämtat via två enkäter, en till systemförvaltare och en till enhetschefer, som besvarades i början av 2015. Sundsvall och Örnsköldsvik har inte kunnat skilja ut ensamkommande barn vilket innebär att de ingår i deras statistik. Sundsvalls kommun påtalar dock att det är ett begränsat antal ensamkommande barn som placeras i familjehem då de främst placeras på HVB-hem eller i konsultstödda familjehem. Alla kommuner har inte svarat på alla frågor i enkäten vilket gör att beskrivningarna av hur kommunerna organiserar sin familjehemsvård varierar.

Kommunernas organisation av familjehemsvården

Nedan framgår förutom en beskrivning av hur respektive kommun organiserat sin familjehemsvård även statistik för det totala antalet barn som var placerade i familjehem och antalet barn som påbörjade en ny placering i familjehem under åren 2012-2014.

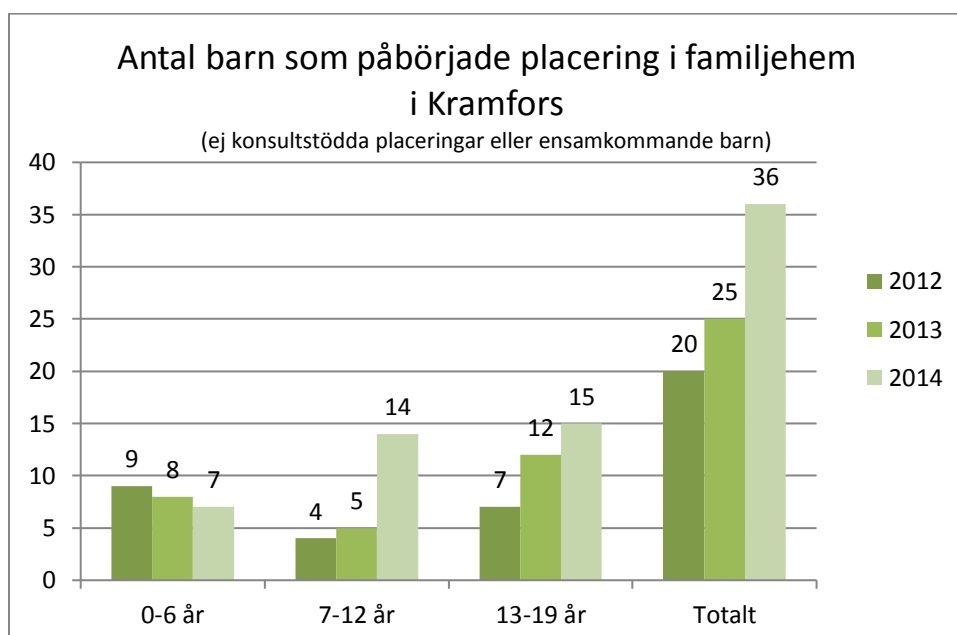
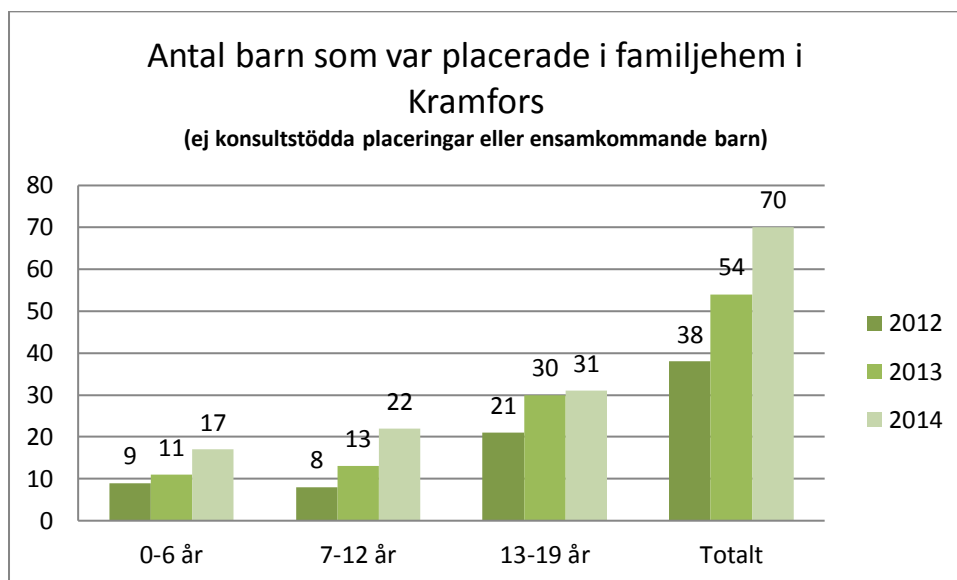
Härnösand

Härnösands familjehemsvård ligger inom barn- och familjeenhetens insatsgrupp och omfattar fyra barnsekreterare och två familjehemsekreterare/rekryterare. De anställdas antal yrkesverksamma år varierar mellan 3 och 24 år inom socialtjänsten. Enhetschef är, utöver insatsgruppen, också arbetsledare för barnenhetens mottagning, utredning och familjerätt vilket tillsammans med insatsgruppen omfattar 20 årsarbetande socialsekreterare. Av chefskapet går ca 20 procent av arbetstiden till familjehemsvård. Styrkorna med den nuvarande organisationen beskrivs vara den arbetslivserfarenhet som finns inom insatsgruppen och deras goda kontakter vilket underlättat vid rekrytering av nya familjehem. Svårigheter beskrivs vara tidsbrist vilket försvårar rekrytering av nya familjehem, utredning av familjehem och genomförande av grundutbildning till familjehemmen.

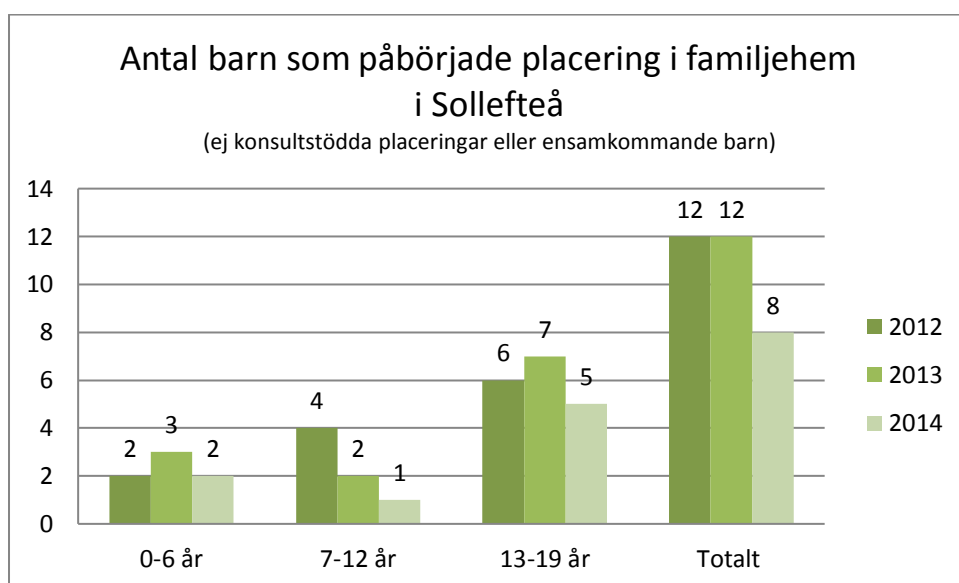
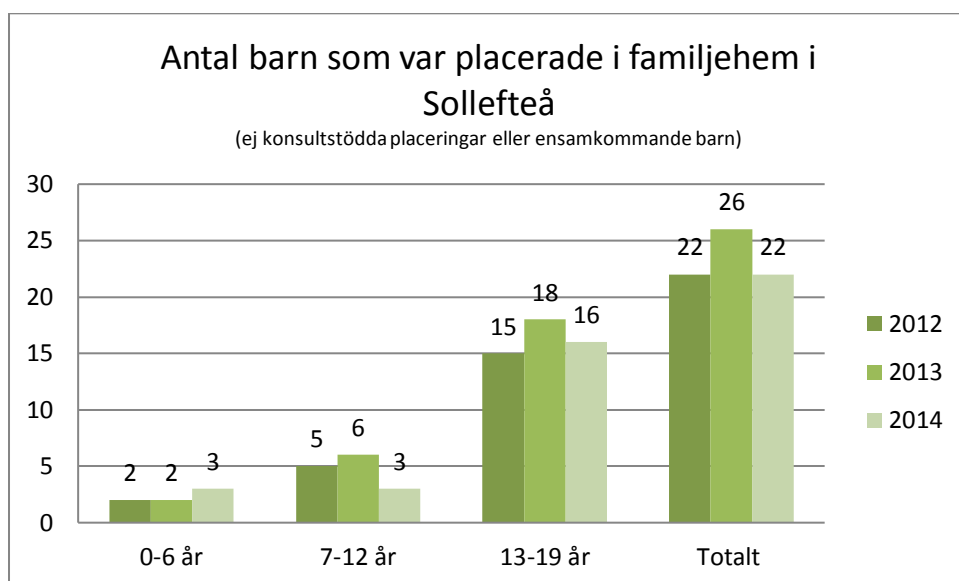
Kramfors

Kramfors har en socialsekreterare som arbetar med rekrytering, utredning och utbildning till familjehem. Kommunen arbetar med att införa två barnsekreterare och två familjehemssekreterare. Vad gäller arbetslivserfarenhet har barnsekreterarna 3 till 5 år i yrket och familjehemssekreterarna 3 till 15 år i yrket. Enhetschefen ansvarar för hela barn- och familjeenheten vilket omfattar 26 tjänster. Uppskattningsvis läggs 5 procent av arbetsledarrollen på familjehemsvården. En svårighet i kommunen är rekrytering av nya familjehem.

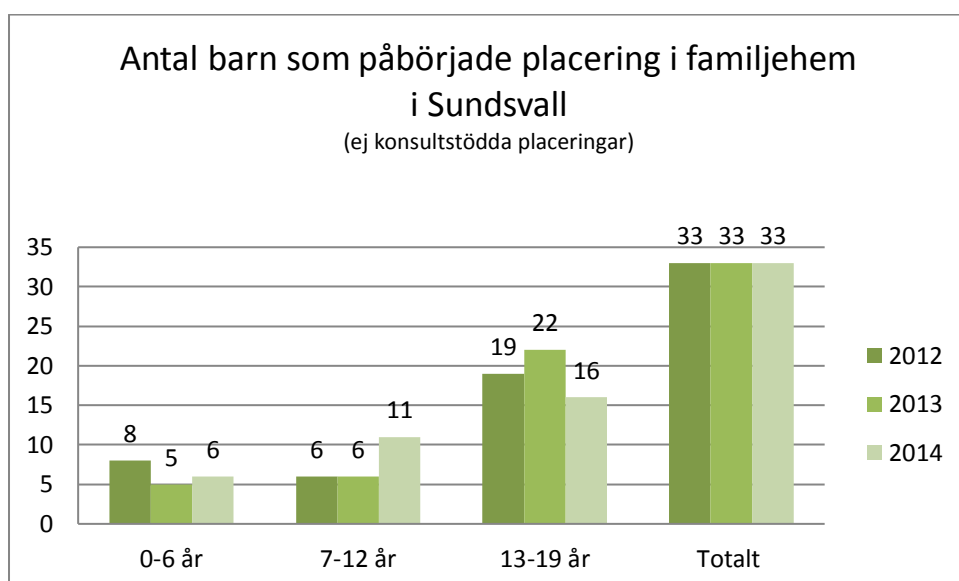
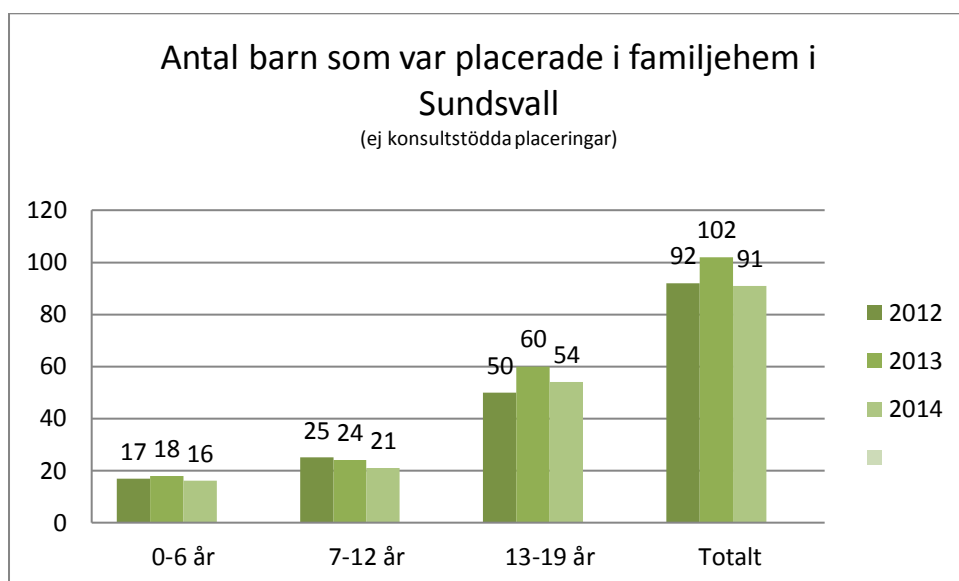
Sollefteå

I Sollefteå arbetar fyra socialsekreterare med insatser för barn och ungdomar, i detta arbete ingår att vara barn- och familjehemssekreterare. Det gjordes ett försök att låta en insatssekreterare vara ansvarig för barnet/de biologiska föräldrarna och en annan för familjehemmet men detta togs bort. Det finns två familjehemssekreterare som rekryterar, utreder och ger stöd till familjehem. Enhetschefen ansvarar för de 22 tjänster som ligger inom barn- och familjeenheten. Organisationen beskrivs fungera bra. Även om barnsekreteraren har kontakt med familjehemmet är det familjehemssekreterarna som rekryterar, utreder och ger det primära stödet till familjehemmet. En nackdel med att barnsekreterarna även har kontakt med familjehemmen beskrivs vara brist på tid att fokusera på barnen. En fördel med organisationen beskrivs vara den fysiska närheten mellan utrednings- och insatssidan då de sitter i samma lokaler. Det upplevs finnas tidsbrist vad gäller arbetet med att rekrytera och handleda familjehem.

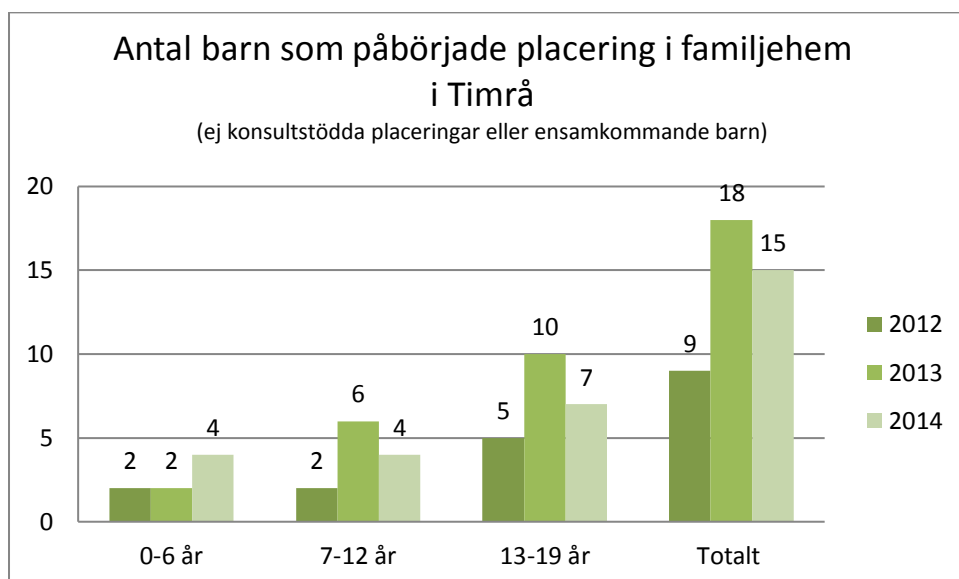
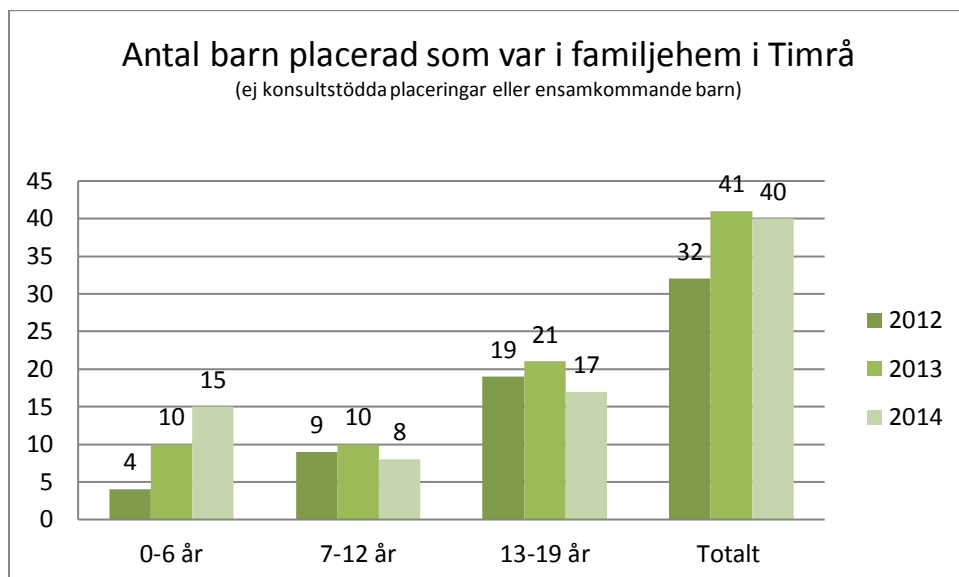
Sundsvall

Sundsvall har en enhet (23 tjänster som ska utökas till 28 tjänster) som arbetar med placeringar av barn och unga vilket omfattar rekrytering/utredning av familjehem, barnsekreterare, familjehemssekreterare och HVB-sekreterare (omfattar även ensamkommande barn). En enhetschef ansvarar för hela placeringsenheten. Det finns tre rekryterare, sju barnsekreterare, fyra barnsekreterare ensamkommande, fyra familjehemssekreterare, en person som arbetar med förstärkt stöd till familjehem, tre HVB-sekreterare samt en samordnare. I medeltal har de anställda nästan tio års arbetslivserfarenhet. En svårighet i kommunen har varit arbetsfördelning mellan barn- och familjehemssekreterare där fördelningen av arbetsuppgifter ibland upplevt otydlig. Att ha en samlad placeringsenhet upplevs ge en god överblick av kommunens placeringar, en samsyn och en hög kompetens med ökad rättssäkerhet som följd. Nackdelen beskrivs vara att enhetschefen ansvarar för en alltför stor grupp.

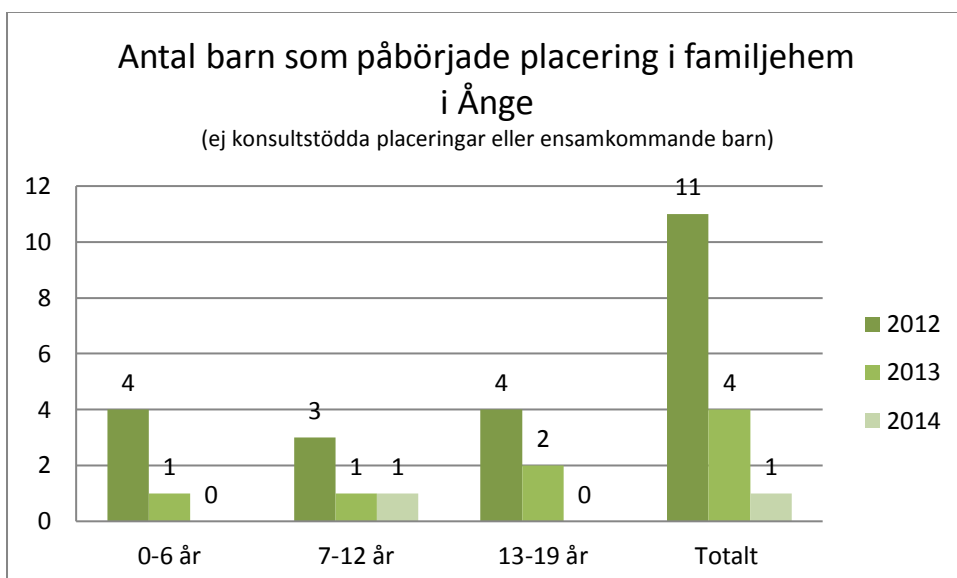
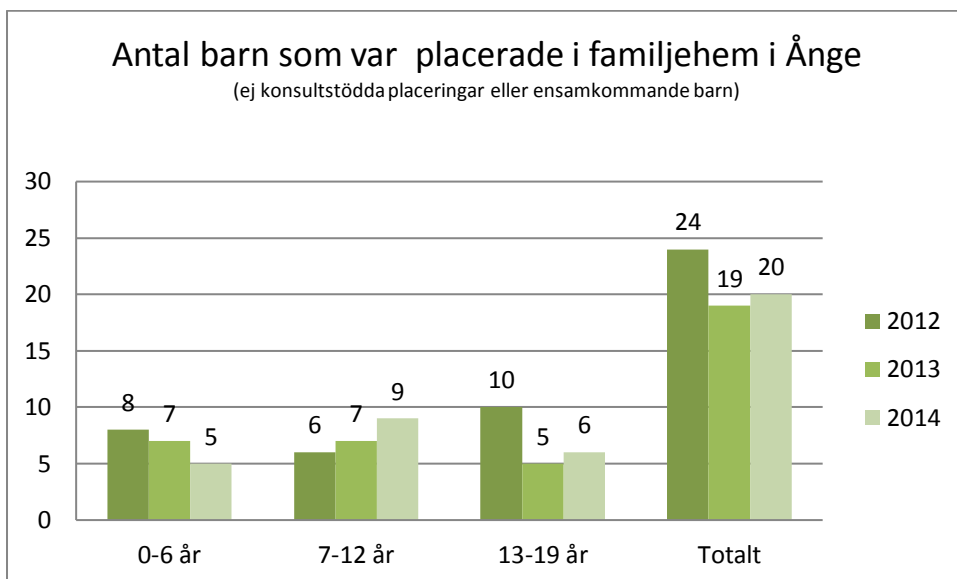
Timrå

I Timrå kommun arbetar fyra socialsekreterare med verkställighet av insatser i vilket barnsekreterarrollen ingår. En av handläggarna i denna grupp arbetar enbart med placeringar av ensamkommande barn. Det finns en kombinerad rekryterar- och familjehemssekreterartjänst. Enhetschef ansvarar för hela barn och familj (sammanlagt 25 tjänster) och ca 20 % av tiden går till familjehemsvården. Av de anställda varierar antalet år i yrket från 3 till 25 år.

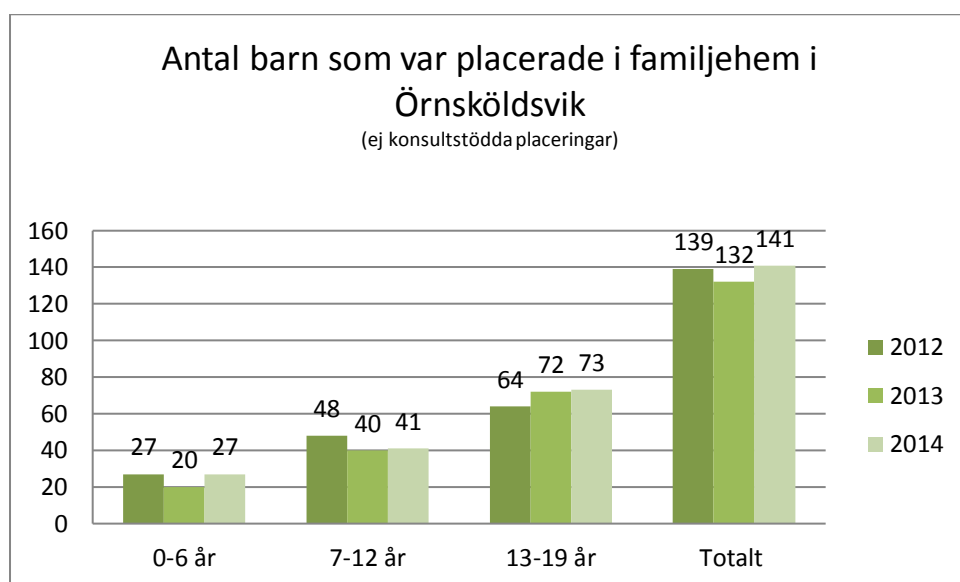
Ånge

I Ånge kommun finns två socialsekreterare som arbetar med verkställighet av insatser och då ingår även att ansvara för placerade barn. En av handläggarna tilldelas barnsekreterarrollen och den andre familjehemssekreterarrollen. För ensamkommande barn finns två socialsekreterare som arbetar med hela kedjan från utredning till verkställighet. IFO-chefen är arbetsledare för all personal, utöver detta finns en samordnare för barn- och familjeenheten (tio tjänster). En fördel med den nuvarande organisationen är att alla är insatta i varandras ärenden eftersom det är få socialsekreterare. Nackdelen är att det blir påtagligt om någon är sjuk/slutar sitt arbete. Organisationen har varit framgångsrik med att hålla ned antalet socialsekreterare som klienterna träffar.

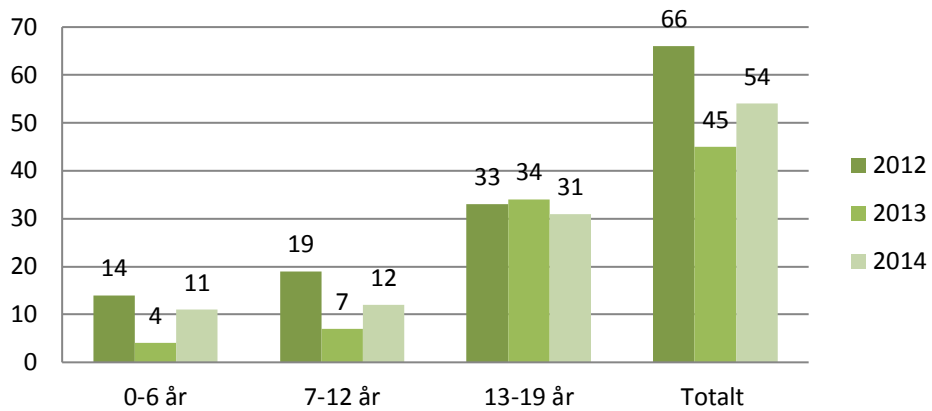
Örnsköldsvik

I Örnsköldsvik finns en placeringsenhet som handlägger alla placeringar (familjehem samt HVB för alla barn inklusive ensamkommande barn, vuxna med substansberoende samt våldsutsatta vuxna med barn). En placering övergår till placeringsenheten när placeringen bedöms vara stadigvarande, innan dess har den utredande socialsekreteraren ansvar (dessa ansvarar även för öppna insatser). Enhetschefen för placeringsenheten är även arbetsledare för utredningar av vuxna med substansberoende samt ensamkommande barn och unga (totalt 25 tjänster). Placeringsenheten har 9,5 placeringssekreterartjänster (barnsekreterare) och 4 familjehemssekreterare. Arbetslivserfarenheten för placeringssekreterarna varierar mellan 0 till 5 år. Familjehemssekreterarna har minst fyra års arbetslivserfarenhet inom socialtjänsten. Det finns 2 familjehemsrekryterare (8 respektive 15 års arbetslivserfarenhet inom socialtjänsten) och en HVB-hems rekryterare/sekreterare (18 års arbetslivserfarenhet inom socialtjänsten). En styrka med organisationen bedöms vara närheten mellan familjehemssekreterare och barnsekreterare då man tillhör samma grupp och har samma chef. En svaghet med organisationen bedöms vara att den utredande socialsekreteraren och familjehemssekreteraren som arbetar tillsammans innan placeringen bedöms vara stadigvarande inte tillhör samma grupp. Organisationen är relativt ny och är inte fullt ut implementerad.

Antal barn som påbörjade placering i familjehem i Örnsköldsvik

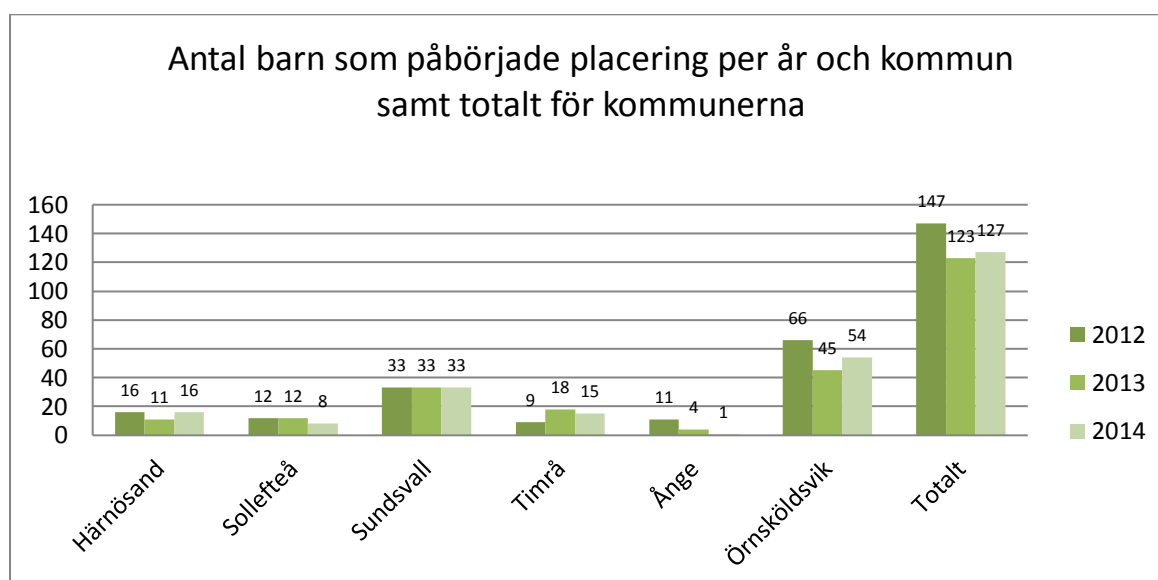
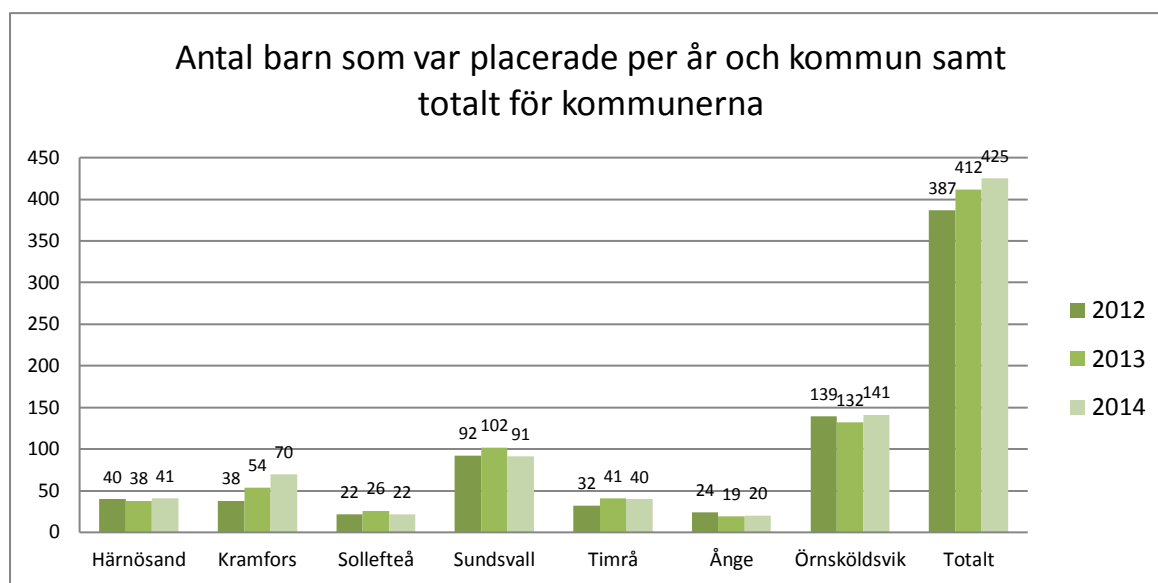
(ej konsultstödda placeringar)

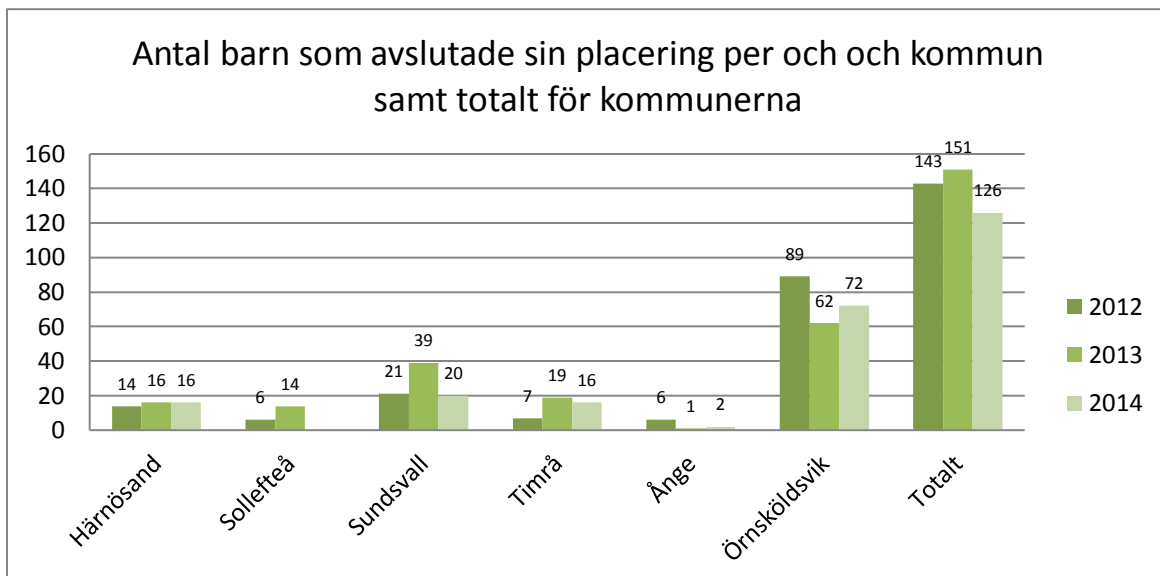
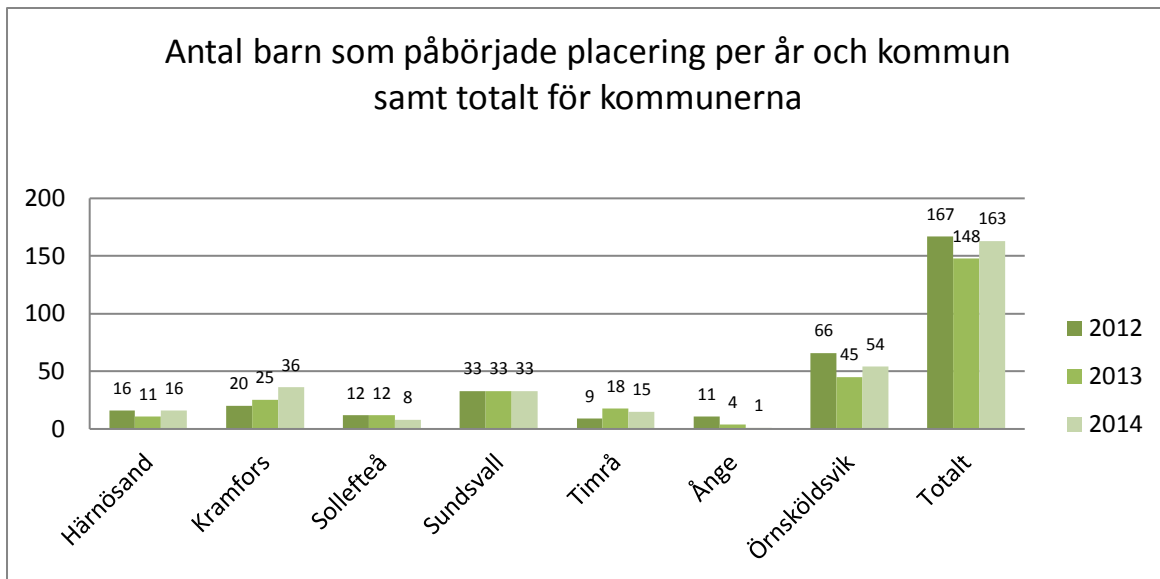

Gemensamt för länet

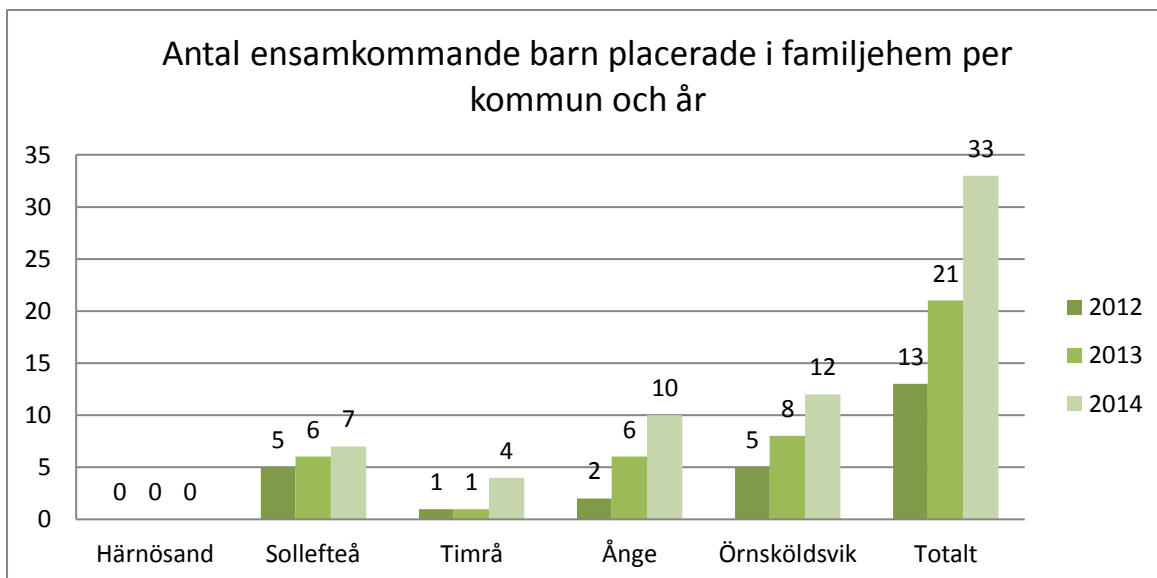
När det gäller organisering av familjehemsvården i länet finns i dagsläget en gemensam struktur för erfarenhetsutbyte i det nätverk som finns för familjehemssekreterare. De träffas 3-4 gånger per år och diskuterar bl.a. den länsgemensamma årliga utbildningsdagen/dagarna för familjehem, den länsgemensamma grundutbildningen, den länsgemensamma utredningsmodellen samt allmänna frågor kring rekrytering och familjehemsvård.

Tabellerna nedan visar antalet barn som var placerade i familjehem samt antalet barn som påbörjade familjehemsplacering i länet med undantag för konsultstödda placeringar samt ensamkommande barn (observera att för Sundsvalls och Örnsköldsviks kommun ingår även ensamkommande barn). Placeringar av ensamkommande barn i familjehem och konsultstödda placeringar redovisas i separata tabeller.

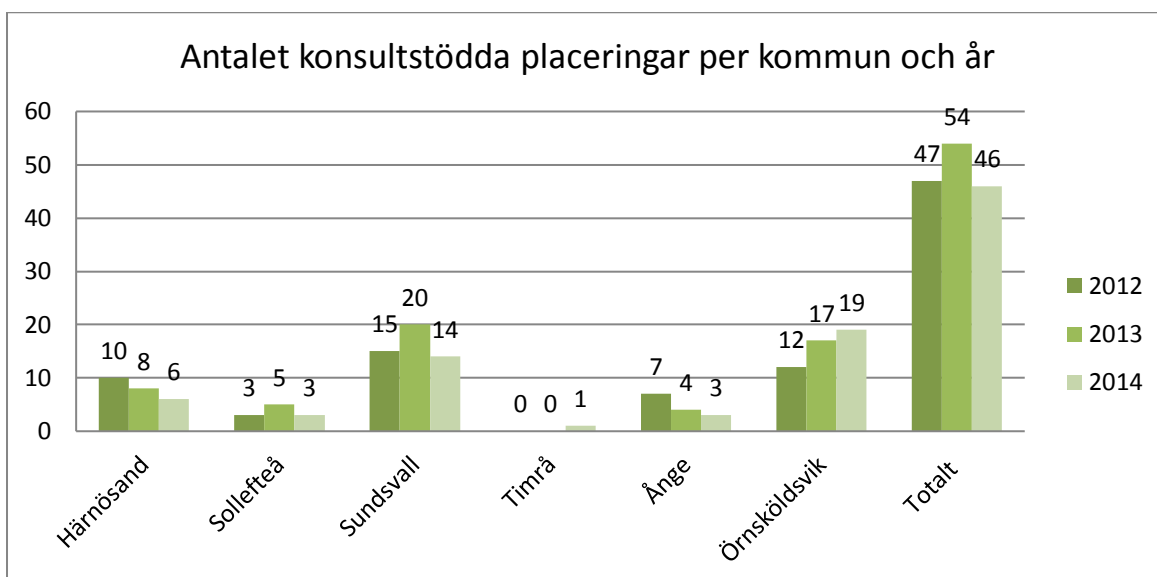

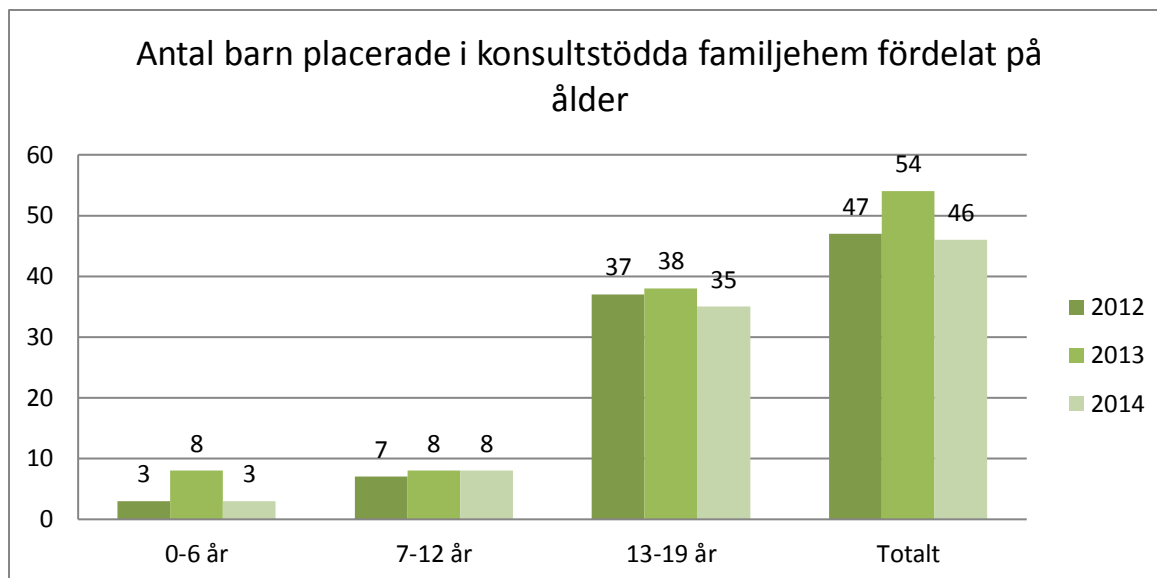

I tabellen ovan gällande avslutade placeringar ingår inte Kramfors kommun. Om man räknar bort Kramfors från tabellen för antal barn som påbörjade placering under 2012-2014 är det marginell skillnad mellan antalet placeringar som påbörjades och som avslutades i de övriga sex kommunerna under denna period.

Antalet ensamkommande barn som placeras i familjehem under 2015 kommer antagligen att vara betydligt fler än föregående år, de flesta ensamkommande barn placeras dock på HVB-hem.

Tabellen gäller Härnösand, Sollefteå, Sundsvall, Timrå; Ånge och Örnsköldsvik. Som orsak till att konsultstödda familjehem används anger kommunerna:

- Att barn har stora behov (främst utåtagerande beteende).
- Brist på egna familjehem utan uppdrag.
- Brist på familjehem som tar emot tonåringar.
- Att det finns en hotbild gentemot barnet och/eller dess vårdgivare.
- Att det fungerar som en tillfällig lösning under en kort tid i väntan på att hitta ett lämpligt HVB-hem.
- Att ett specifikt familjehem önskas som redan har kontrakt hos konsultbolag.
- Att barn av olika skäl behöver bo på en ort där kommunen inte har egna familjehem.
- Att kommunen inte kan matcha barns behov med kompetensen hos de egna familjehemmen, särskilt vid ensamkommande barn.
- Att man inte velat använda de få egna lediga familjehemmen till ensamkommande barn.

Kommunernas strategier för rekrytering av familjehem

Kommunerna beskriver att de arbetar med rekrytering av nya familjehem via:

- Annonser i dagstidningar.
- Reklam.
- Kommunens hemsida.
- Personliga kontakter.
- Tips från befintliga familjehem.

Flera kommuner påtalar att det är svårt att rekrytera nya familjehem i den omfattning som skulle behövas och att särskilt familjehem som är villig att ta emot tonåringar är svåra att finna.

Kommunernas utbildning, handledning och stöd till familjehem

I alla kommuner erbjuder familjehemssekreterarna kontinuerligt stöd till familjehemmen. Som nämnts tidigare erbjuder också alla kommuner grundutbildning enligt Socialstyrelsens material "Trygg

och säker vård". Länet samarbetar i arbetet med att utbilda familjehem och att anordna en gemensam utbildningsdag/dagar en gång per år. Under 2015 har kommunerna dock signalerat att de inte kommer att genomföra grundutbildningen pga. hög arbetsbelastning.

I Sundsvall erbjuder familjeteamet extra stöd till familjehem t.ex. komet eller familjebehandling. De har även en person anställd som kan erbjuda intensivhandledning till familjehem. Jourhem erbjuds handledning i grupp. I Örnsköldsvik erbjuds nya familjehem mentorssamtal med ett erfaret familjehem. Såväl Örnsköldsvik som Sundsvall har en ambition att starta grupphandledning för familjehem. Härnösand och Timrå erbjuder stöd via deras familjebehandlare. Både Örnsköldsviks och Ånge kommun köper vid behov in extern handledning till familjehem.

Kommunernas reflektioner angående svårigheter och fördelar med barn- respektive familjehemssekreterare

De svårigheter som beskrivs av kommunerna vad gäller uppdelningen med barnsekreterare och familjehemssekreterare är främst otydlighet angående arbetsuppgifter vilket kan leda till olika bedömningar och parallellprocesser. De fördelar som beskrivs av kommunerna är:

- Att stödet till familjehemmen blir bättre.
- Att barnets socialsekreterare har större fokus på barnet.
- Att samverkan mellan barnsekreterare och familjehemssekreterare fungerar väl.
- Att två personer är insatt i ärendet och kan täcka upp för varandra.
- Att barn- respektive familjehemssekreterarna kan specialisera sig och bli bättre på sitt uppdrag.

Kommunernas stöd till de som arbetar med familjehemsplacerade barn (barn- och familjehemssekreterare)

Alla kommuner erbjuder extern handledning för socialsekreterarna som arbetar med familjehemsplacerade barn, omfattningen varierar mellan en till två gånger i månaden. Utöver detta erbjuds ärendehandledning internt i kommunerna.

Kommunernas tillgång till familjehem

Som ett komplement till enkäten ombads kommunerna att uppge hur många familjehem de utredde förra året, hur många familjehem de har tillgång till och hur många av dessa som är tillgängliga för uppdrag (inte har placeringar i dagsläget, vilket innebär att det kan finnas familjehem som kan ta emot fler barn men som inte syns här) samt om de har tillgång till jourhem.

Kommun	Utredda/godkända under 2014	Antal familjehem	Antal familjehem lediga för uppdrag	Antal jourhem
Härnösand	Har ej lämnat uppgifter			
Kramfors	9	21		
Sollefteå	Har ej lämnat uppgifter			
Sundsvall	39	96	9	7
Timrå	13	25	6	0
Ånge	5	25	6	0
Örnsköldsvik	6	102	6	2

Summering av kommunernas påtalade behov

Sammanfattningsvis går det att se att länets kommuner har svårt att rekrytera familjehem och då särskilt till tonåringar. Det påtalas också att arbetsbelastningen leder till svårigheter att hinna utreda nya familjehem samt erbjuda utbildning och handledning till befintliga familjehem.

De flesta av länets kommuner har idag särskilda rekryterartjänster med arbetsuppgifterna att rekrytera, utreda och utbilda familjehem. I några kommuner kombineras detta arbete med rollen som familjehemssekreterare.

Familjehemsföräldrar och barns erfarenheter av familjehemsvård i länet

Familjehemsföräldrar

Fem familjehemsföräldrar från fyra familjehem intervjuades angående deras upplevelse av och önskan om stöd för sina uppdrag som familjehemsföräldrar. Familjehemsföräldrarna hade mellan 6 och 20 års erfarenhet av familjehemsuppdrag, tre av dem hade också erfarenhet av jourhemsuppdrag.

Information

Familjehemsföräldrar poängterar att tillräcklig information inför varje placering är viktigt oavsett hur lång erfarenhet familjehemmet har *"varje placering är unik"*. Informationen gäller olika områden: barnet (bakgrund, nuvarande situation, behov och eventuell medicinering), uppdraget (vad förväntas, vilka behöver familjehemmet ha kontakt med, vilket resonemang har förts kring t.ex. att placera syskon tillsammans o.s.v.) och allmänna rutiner (t.ex. ersättningar och möjlighet till avlastning).

Familjehemsföräldrar beskriver att graden av information som ges inför en placering är personbunden d.v.s. beror på hur just den socialsekreteraren som är ansvarig brukar göra. När det gäller nya placeringar ger familjehemsföräldrarna råden att:

- Nya familjehem behöver få mycket information eftersom det är svårt att sätta sig in i vad det innebär att ta emot ett barn t.ex. att det i vissa fall innebär mycket kontakt med barnets släkt och att biologiska föräldrar söker stöd av familjehemmen.
- Nya familjehem behöver få information om att det är viktigt att säga nej om det finns en känsla av att uppdraget inte kommer att fungera. Det kan finnas en rädsla hos nya familjehem att man blir utan uppdrag om man säger nej till förfrågningar.
- Det är viktigt att socialtjänsten klargör om de inte har information eller inte kan lämna information om barnet. Vid utebliven information kan familjehemmen uppleva att socialtjänsten undanhåller något vilket riskerar att minska tilliten till socialtjänsten *"ibland får man känslan av att man får för lite information bara för att man skall säga ja"*.
- Den första kontakten med socialtjänsten vid förfrågan om nytt uppdrag är viktigt och att socialsekreteraren t.ex. upplevs stressad kan göra att familjehemmet väljer att avstå från uppdraget.
- Socialtjänsten ska ge information om avlastning och inventera behovet av avlastning för att placeringen ska fungera. Familjehem beskriver att de i vissa uppdrag känt sig så bundna och pressade att det *"handlar om att överleva"*.
- Socialtjänsten behöver tydligt informera om ersättningar som kan vara aktuellt för utlägg t.ex. för förlorad arbetsinkomst om uppdraget innebär väldigt mycket möten (med skola, polis eller socialtjänst) eller om någon av familjehemsföräldrarna bör vara hemma med barnet.
- Det är viktigt att familjehem får höra att det är ok att säga upp ett uppdrag om det blir övermäktigt att *"man inte behöver gå under med ett uppdrag"* för ibland fungerar inte en placering trots goda intentioner.

Kontakt med socialtjänsten och kontinuerligt stöd

Bra kontinuerligt stöd är enligt familjehemmen att:

- Socialsekreteraren är tillgänglig i den mån det går.
- Socialsekreteraren efterfrågar hur det går, inte bara för barnet utan för familjehemmet som helhet och vid behov erbjuder stöd annars riskerar familjehem att sluta. Det finns en erfarenhet av att familjehemmen själva måste initiera kontakt när något inte fungerar.
- Socialtjänsten erbjuder grundlitteratur till alla familjehem t.ex. *"Andras barn, mina ungar: att driva jour- och familjehem"*.
- Socialsekreterare återkommer när de inte varit anträffbara, det räcker med ett kort samtal och information om när de kan återkomma.
- Att socialsekreterare är villiga att gå utanför sin ordinarie roll t.ex. medverka på en för barnet viktig dag så att barnets båda nätverkan kan vara med och känna sig trygga.
- Socialsekreterare håller mycket kontakt initialt i en placering.
- Att socialsekreteraren ger positiv feedback till familjehem. Mediabilden av familjehem upplevs som negativ och det är viktigt att någon ser det positiva som görs.
- Socialsekreteraren är lyhörd för turbulenta perioder och erbjuder extra stöd i dessa lägen.
- Att socialtjänsten erbjuder ett telefonnummer till någon (behöver inte vara den ordinarie socialsekreteraren) som går att nå kvälls- och helgtid. Detta nyttjas sällan men vetskapen om att det finns skapar trygghet.
- Att familjehemmen vid behov får stöd i kontakt med andra myndigheter t.ex. barn- och ungdomspsykiatri.
- Att socialsekreteraren initierar en diskussion om vilken avlastning som behövs så att detta inte måste efterfrågas av familjehemmen när de inte längre mår bra.
- Att socialsekreteraren erbjuder stöd, erfarenheten är att stöd måste efterfrågas och att det ser olika ut beroende på vilken socialsekreterare man har *"Hade vi inte haft Anna hade vi inte varit familjehem idag"*.
- Att socialsekreteraren erbjuder stöd till de biologiska barnen.

Familjehemsföräldrar uttrycker en oro för att duktiga socialsekreterare slutar och går över till privata företag. Det finns en oro för hur det blir för barnen när de byter socialsekreterare ofta. Familjehem som har haft uppdrag av konsultfirmor säger att dessa erbjuder bättre ekonomiska och tidsmässiga förutsättningar för att utföra uppdraget samt att den täta kontakten och de regelbundna besöken skapar en trygghet.

Utvecklingsområde som påtalas är grupphandledning för familjehem vid ett par tillfällen per halvår. De familjehem som har provat grupphandledning beskriver det som positivt både utifrån handledningen i sig men också för att det ger möjlighet att knyta kontakt med andra familjehem. Familjehemmen uttrycker en önskan om mentorskap där erfarna familjehemsföräldrar får uppdrag av socialtjänsten att vara mentorer för nya familjehem. Det är också viktigt att socialtjänsten hjälper till att ordna avlastning vid handledning annars riskerar familjehem att inte kunna medverka.

Rekrytering av nya familjehem

Familjehemmens erfarenhet är att gemene man inte har kunskap om hur det går till att bli familjehem eller vad det innebär vilket gör att det krävs mer information. Familjehemmen upplever att även om det finns ett intresse av att bli familjehem kan steget från att fundera på det till att ta kontakt med socialtjänsten vara långt. Deras tips för rekrytering är att socialtjänsten bör:

- Använda befintliga familjehem vid rekryteringen av nya. Familjehem kan vara med och berätta om vad det innebär att öppna sitt hem för ett barn *"Vilka är bättre ambassadörer än vi befintliga familjehem?"*.
- Se till att de som tar emot intresseanmälningar är beredda och är entusiastiska.

Avslut av uppdrag

Familjehemsföräldrarna berättar att likväl som det är viktigt att starten blir bra vid en placering är också avslutet viktigt. Deras tips är att:

- Socialtjänsten gör en tydlig planering för uppdragets avslut där familjehemmet involveras i att strukturera en uttrappning och bestämma hur den framtida kontakten mellan familjehem och barn ska se ut.
- Barnen behöver få hjälp att förstå vad det innebär att flytta hem så att de inte tror att familjehemmet kan hämta dem om det inte fungerar.
- Summera vad som har fungerat bra och mindre bra i uppdraget för att dra lärdom av det.
- Inte betrakta familjehemmen som *"utbytbara"* även om det ingår i uppdraget att barn ska flytta hem igen. Trots att familjehemmen är beredd på hemflytt kan det vara känslösamt och svårt.
- Familjehem kan behöva handledning även efter avslutat uppdrag. Många barn som varit placerade har inte biologiska föräldrar som stöd vilket innebär att familjehemmen fortsätter finnas där för barnen.

Barn och ungdomar

Två grupperintervjuer genomfördes, en med sex yngre barn (åldern 7-11) och en med två tonåringar. Intervjuerna fokuserade på vad barnen/ungdomarna anser är ett bra familjehem, hur socialtjänsten kan hitta bra familjehem, vad socialtjänsten ska tänka på när de utreder familjehem, vad familjehem ska tänka på när barn flyttar till dem, om familjehem behöver utbildning och i så fall vilken typ av utbildning, vad som är en bra socialsekreterare och vilken information barn som ska bo i familjehem behöver.

Ett bra familjehem, rekrytering och utbildning

Såväl de yngre som de äldre barnen pratade mest om hur ett familjehem bör vara för att barn ska trivas där. Barnen beskrev att familjehemmen ska vara snälla, gärna ha egna barn, vara kärleksfulla *"bry sig jättemycket om en"*, inte ha allt för mycket regler, låter barnen få vara med och bestämma, vara pålitliga, vara två vuxna *"en mamma och en pappa som bryr sig, som är där för dig"* och vara öppna. Även om egenskapen att vara kärleksfull kan vara subtilt menar barnen att det känns *"man märker det utan att de behöver säga något"*. Att vara uthållig beskrevs som en bra egenskap då barn som känner sig svikna av vuxna (ibland tidigare familjehem) behöver tid på sig att lita på familjehemsföräldrarna innan de öppnar sig. Att det finns barn i familjehemmet beskrevs som positivt ur flera aspekter bl.a. utifrån att barnen kan hjälpa den placerade att komma in i familjen. Den negativa aspekten av familjehemmens biologiska och eller andra placerade barn uppgavs vara att alltför många barn kan leda till att det blir för intensivt/rörigt. De äldre barnen menade att vilka egenskaper familjehem bör ha är kopplat till det individuella barnets behov t.ex. beskrev ett barn erfarenheter av att det inte fungerade att bli placerad hos en ensamstående familjehemsförälder men menade samtidigt att det kan fungera bra för andra barn.

Vad gäller rekrytering av familjehem föreslog ungdomarna att socialtjänsten ska vända sig till personer som arbetar med människor i sin yrkesutövning eftersom de redan har kompetens gällande att skapa goda relationer. När det gäller släktingplaceringar fanns barn som hade dåliga erfarenheter av det t.ex. utifrån att släktingen inte klarade av att sätta gränser i förhållande till de biologiska föräldrarna men det fanns också barn som hade positiva erfarenheter och menade att det är lättare med *"det tomma hålet man får när man flyttar från sina föräldrar"* om man bor hos en släkting. Såväl de yngre barnen som tonåringarna hade svårt att beskriva vad som är viktigt att tänka på när socialtjänsten ska utreda familjehem men menade att det handlar mycket om att lita på det första intrycket, det ska kännas att det *"en bra familj"*. De yngre barnen uppgav att det är viktigt att socialtjänsten pratar med familjehemmens biologiska barn eftersom de vet hur det är att bo i just den familjen. När det gäller utbildning till familjehem uttryckte tonåringarna att familjehemmen som har biologiska barn ska använda deras egna erfarenheter och behandla det placerade barnet likadant *"Det är den bästa erfarenheten man kan få som barn i familjehem alltså att få känna sig som en i familjen, känna sig sedd och trygg"*. Ett barn vars föräldrar hade substansberoende beskrev att det är viktigt att familjehem har kunskap om vad substansberoende innebär samt att de vet hur de ska sätta gränser gentemot de biologiska föräldrarna. Ett exempel kring detta var att familjehemmet måste avstyra umgänge om de biologiska föräldrarna är påverkade av narkotika eftersom det är svårt för barnet att klara av att säga ifrån *"Jag kan inte säga ifrån för det är min mamma"*. Ett annat tema var familjehemsföräldrarnas roll i förhållande till skolan där flera barn uttryckte att det är viktigt att familjehemsföräldrar har kunskap om hur de kan hjälpa till både i form av att förklara barnets situation för skolpersonal och klasskamrater men också på vilket sätt de kan motivera barn att gå till skolan.

Socialekreterare

Barnen beskrev olika erfarenheter av kontakt med deras socialekreterare där någon var missnöjd t.ex. utifrån att socialekreteraren berättat saker, som barnet sagt i förtroende, för de biologiska föräldrarna. Andra barn var mycket nöjda och beskrev socialekreteraren som snäll och hjälpsam. En bra socialekreterare beskrevs som någon som är snäll, lyssnar, är pålitlig, är hjälpsam och inte försvinner/slutar. Alla barn visste hur de kan kontakta sin socialekreterare och ungefär hälften av barnen hade telefonnumret till sin socialekreterare. Byten av socialekreterare beskrevs som jobbigt *"Om man börjar bygga band med någon och så ska de sluta då kommer det en ny. Det är inte så roligt"*. Barnen hade olika önskemål om hur ofta och på vilket sätt de vill träffa sin socialekreterare. Några föreslog att det är bra att göra saker tillsammans t.ex. gå på bio medan andra tyckte att det viktigaste var att socialekreteraren lyssnar på dem och träffar dem enskilt.

Vad är viktigt vid placeringens start och avslut

För att underlätta vid placeringens start beskrev barnen att det är bra om det finns mycket tid att vara tillsammans på så att man lär känna varandra och att grunden till relationen blir trygg och bra. De yngre barnen beskrev att det är bra om familjehemsföräldrarna talar om att de tycker om barnet, visar att de bryr sig, hjälper till att hålla kontakt med de biologiska föräldrarna och gör saker tillsammans med barnet. De beskrev även att det är viktigt att få information t.ex. om när och hur ofta man får träffa sina biologiska föräldrar samt att någon förklarar att det kan kännas jobbigt att behöva bo i familjehem. En av ungdomarna tipsade om att familjehem gärna får vara öppna med deras egna brister då det underlättar för barn att förstå och lära känna familjehemsföräldrarna. Familjehemsföräldrarna bör signalera att *"Här kan du bo, du kommer att vara trygg"*.

Det här med eget rum beskrevs vara av olika betydelse för olika barn. Några av barnen hade provat både att dela och att ha eget rum och det fanns positiva och negativa aspekter kring båda dessa erfarenheter. Bland de positiva aspekterna med att dela rum nämndes t.ex. trygghet. Särskilt för de yngsta barnen i en syskonskara nämndes att det är bra att inte behöva sova ensam vid placeringens start och att äldre syskon tycker att det är ok att ta hand om de yngre *"Det var inte så stor grej för jag har tagit hand om mina syskon väldigt mycket"*. Samtidigt beskrevs fördelar med att ha en egen plats *"Ett litet krypin när det blir för mycket eller man behöver samla tankarna lite grann"*. Det beskrevs även vara lättare att ta hem kompisar om man har ett rum som man är stolt över.

När en placering avslutas gav barnen uttryck för att det var viktigt att man får ta avsked. Något barn beskrev att placeringar avslutats hastigt *"Mina hejdå har blivit hastiga (...) dom har blivit såhär nu flyttar du typ"*.

Studiebesök

Två studiebesök har genomförts för att ta del av erfarenheter kring kommunövergripande familjehemsvård. Det ena på familjehemscentrum i Östersund och det andra på jourhems- och familjepoolen Nordväst i Sollentuna.

Jämtlands län har sedan december 2014 inlett ett samarbete kring att rekrytera och utreda familjehem för länet. Den placerade kommunen behåller ansvaret för att utreda barnet, besluta om insats och samarbeta med familjehemscentrum för att hitta ett familjehem som matchar. Ansvarig kommun skriver avtal, handlägger barnets placering, handleder och stöttar familjehemmet under tiden placeringen pågår samt tar kontakt med familjehemscentrum inför planering av placeringens upphörande.

Familjehemscentrum i sin tur ansvarar för att rekrytera och utreda familjehem. De genomför grundutbildning, matchar familjehemmet gentemot barnet (utifrån kommunernas beskrivning av barnens behov), ger stöd till placeringskommunen vid avtalsskrivning, erbjuder stöd och handledning tillsammans med placeringskommunen i samband med placeringens start (2-3 träffar) och utvärderar placeringen tillsammans med ansvarig socialsekreterare i placeringskommunen vid avslut.

Rutinen för att placera ett barn omfattar att placeringskommunen via telefon kontakter familjehemscentrum och därefter skickar en skriftlig aktualisering. Inom en vecka efter aktualisering av uppdrag hålls ett dialogsamtal mellan familjehemscentrum och placeringskommunen. Familjehemscentrum matchar sedan barn gentemot ett lämpligt familjehem och lämnar förslag till placeringskommunen. Ett gemensamt studiebesök genomförs i familjehemmet.

Jourhems- och familjepoolen i Sollentuna servar åtta respektive fem kommuner i nordvästra Stockholm (några kommuner är med i samverkan både vad gäller jour- och familjehem medan några kommuner endast är med i en av de två verksamheterna). Grunden till att poolen bildades var att kommunerna hade svårt att rekrytera familjehem, att de ville optimera användningen av familjehem och att de önskade geografisk närhet mellan ursprungsfamiljen och familjehemmen.

Jourhemsgruppen startade 1998 och idag finns 23 jourhem (målet är att utöka till 30), alla är utredda av poolen. Rekryteringen sker till stor del genom "mun till mun" metoden utifrån att jourhem som är nöjda med sina uppdrag kan rekommendera poolen som uppdragsgivare. De svårigheter som förekommer beror till störst del på svårigheter att samverka med personalen i kommunerna. Jourfamiljen övergår inte till stadigvarande familjehem utan är tänkt som tillfälliga lösningar för barn med stora behov. Arvodet ligger på 21–22 000 i månaden och jourhemmen har fem veckors betald ledighet över sommaren. Trots att jourplaceringarna inte övergår till stadigvarande placeringar pågår vissa uppemot två år. Socialjouren i kommunerna får information två gånger per vecka om vilka jourhem som finns att tillgå och det finns ett journummer som socialsekreterare kan vända sig till vid behov av placering. En konsult sköter kontakten med jourhemmen (8 jourhem/konsult) och familjehemmen får grupphandledning 1 gång i månaden, individuell träff 1 gång i månaden och de biologiska barnen till jourhemmen får handledning 1 gång per år.

Familjehemsgruppen startade 2006 och deras uppdrag är att rekrytera, förmedla, utbilda och handleda familjehem och kontaktfamiljer. Rekrytering sker idag utifrån kommunernas behov och inte som syftet var inledningsvis för att skapa en "familjehemsbank". Familjehemsgruppen gör enbart en första "gallring" av familjehem och grundutredningen görs därefter av respektive kommun.

Rekryteringen sker främst via hemsidan (<http://jourhemspoolen.se/>) och via facebook (<https://www.facebook.com/FamiljepoolenJourhemspoolen?fref=nf>). En medarbetare läser dagligen vad som skrivs på facebooksidan men det finns sällan behov av att ta bort något inlägg. På facebook finns bland annat intervjuer med personal och politiker. Av 270 inkomna intresseanmälning från facebook valdes 85 % bort efter en första screening. Rutinen går till så att en intresseanmälan som inkommit diskuteras på poolens veckomöte därefter hämtas samtycke för utdrag från polis, socialtjänst, försäkringskassan och kronofogsmyndigheten. Det tilltänkta familjehemmet kommer på besök till kontoret och en bedömning görs enligt Brafam. Poolen genomför ett hembesök och tar in två referensamtal. Om familjehemmet bedöms intressant läggs information upp på en hemsida för de anslutna kommunerna och den kommun som har behov av familjehemmet genomför därefter familjehemsutredningen.

Analys av förbättringsområden gällande familjehemsvård i Västernorrlands län

I en analys av förbättringsåtgärder för länets familjehemsvård är det av vikt att beskriva de förändringar som skett och sker inom socialtjänsten i stort. Den sociala barnvården beskrivs som en verksamhet i behov av förändring och med en hög personalomsättning. Kommunerna står inför en stor utmaning vad gäller såväl att se över sina arbetsätt som fördelning av resurser. På nationell nivå har SKL (2015) bl.a. påtalat att det ökade trycket på den sociala barnvården beror på nya målgrupper (t.ex. ensamkommande barn, eller barn som kommer med anknytning där ca en av tre kan bo med sin anknytningsperson), nya lagstadgade uppgifter (för familjehemsvården kan bl.a. uppdelningen av barnsekreterare och familjehemssekreterare nämnas) och administrativt arbete (t.ex. att leverera olika typer av statistik till nationell nivå). SKL påtalar också att nya bestämmelser och föreskriver ofta införs utan tillräcklig finansiering. Till detta kan även läggas att antalet placeringar i samhällsvård ökar och majoriteten av ökning består av tonåringar (många gånger med stora vårdbehov) samt ensamkommande barn.

En genomgång av kommunernas nuvarande situation visar *ett tydligt behov av öka rekrytering av familjehem* särskilt till tonåringar och barn med beteende- eller emotionella problem. Forskning visar att dessa grupper är särskilt svåra att hitta familjehem till och att rekryteringskampanjer därmed behöver vara väl genomtänkta och t.ex. rikta sig specifikt till yrkesgrupper som bedöms ha de egenskaper som krävs för att kunna möta dessa barns behov. I rekrytering av familjehem som är lämpade att ta emot barn med stora behov föreslås i denna utredning att en länsgemensam organisation även skulle rekrytera förstärkta familjehem för att i så stor mån det är möjligt själva ansvara för de barn som placeras av länets kommuner. För att möta det växande behovet av familjehem skulle också ett tydligt ansvar för prognostisering och analys av behov med fördel kunna ligga på en länsgemensam funktion. Utifrån erfarenheter från nu befintliga kommunsamarbeten kring familjehemsvård påtalas behovet av att skapa bra en hemsida som sedan kompletteras med en Facebooksida för att såväl informera om familjehemsvård som öka rekryteringsmöjligheterna.

Vissa av länets kommuner har svårt att hinna utreda nya familjehem. Detta har av familjehemssekreterare beskrivits som en orsak till att de inte vill påbörja rekryteringssatsningar då det upplevs som motsägelsefullt att gå ut och tala om att behovet av familjehem är stort men sedan inte ha möjlighet att "ta hand" om de som anmäler intresse. Svårigheter med rekrytering är inget specifikt för Västernorrland och har på nationell nivå återkommande lyfts som ett problem. SKL (2015) belyser i sin handlingsplan att rekryteringsproblemen vad gäller familjehem kan medföra att socialtjänsten i brist på valmöjligheter gör avkall på sina krav vilket i förlängningen skulle kunna leda till att barn inte får sina behov tillgodosedda och att risken för sammanbrott ökar. En annan konsekvens av bristen på familjehem kan vara att socialtjänsten även när barnets vårdbehov inte motiverar det använder dyrare placeringar via konsultstödda företag.

Ytterligare ett område som lyfts av såväl länets kommuner som av de familjehem som intervjuades är *behovet av utbildning och stöd till familjehem*. Grundutbildningen tillgodoses idag via det befintliga länsarbetet. Däremot är kompletterande utbildning t.ex. om särskild problematik hos barnen och till viss del även handledning eftersatt. Familjehemsföräldrar pekar t.ex. på behovet av grupphandledning. Såväl familjehemsföräldrar som barn visar på behov av information när en placering påbörjas vilket även forskning pekat på där barn och familjehemsföräldrar menar att bristande information i värsta fall kan bidra till att vården bryter samman (Khoo & Skoog, 2014;

Skoog, 2013). En läns-gemensam organisation kan såväl kartlägga kompetensbehov som utforma en läns-gemensam kompetensplan för att tillgodose dessa behov. I detta uppdrag skulle det också ligga ett ansvar att utforma "informationspaket" till familjehem, barn och biologiska föräldrar som kan användas vid placeringens start. Ett annat område som lyfts av familjehemsföräldrarna är behovet av ett journummer för att vid behov kunna få omdelbar handledning och stöd. Detta är något som de privata konsultstödda företagen ofta erbjuder sina familjehem och något som familjehemmen, trots att de inte tror att det kommer att användas så ofta, upplever skulle bidra till en ökad trygghet vilket kan öka benägenheten att tacka ja till svårare uppdrag.

I intervjun med familjehemsföräldrar blir det tydligt att familjehemmen besitter stor kunskap om hur stödet till familjehem kan utvecklas och denna kunskap behöver tas tillvara. Ett sätt att fånga in familjehemmens kunskap är att genomföra återkommande enkätundersökningar. Ett annat sätt är att utvärdera varje placering vid avslut, vilket blir särskilt viktigt om placeringen avslutas med sammanbrott. En eventuell läns-gemensam organisation föreslås därför ansvara såväl för årlig uppföljning av familjehemmens situation samt för utvärdering av placeringar vid vårdens upphörande.

Det är utifrån denna översikt viktigt att poängtera att en fungerande läns-gemensam familjehemsvård inte handlar om att en central organisation endast tar över arbetsuppgifter från kommunerna. Länets kommuner klarar i dagsläget inte av att rekrytera familjehem i tillräcklig omfattning samt ger uttryck för att de inte heller mår med de lagstadgade arbetsuppgifterna med att tillgodose familjehemmens behov av utbildning och stöd.

Förslag till länsgemensam familjehemsvård

Målet med detta uppdrag var att presentera ett förslag på en länsgemensam organisation för familjehemsvården i Västernorrlands län. I förslaget nedan framgår vilka arbetsuppgifter en länsgemensam organisation ska ansvara för samt vilken personal som bedöms behövas för uppdraget. Det finns flera former för ägandeskap och de juridiska för- och nackdelarna behöver ses över. Vi har därför valt att i dagsläget inte ta ställning till ägandeskap. Redan 2003/2004 diskuterades en eventuell samverkan i länet kring familjehemsvård vilket bl.a. resulterade i rapporten *"Regionalisering av delar av familjehemsvården"*. Där angavs interkommunala avtal, interkommunala företag, gemensamma nämnder och kommunalförbund som möjliga former för ägandeskap. En fördel med ett kommunalförbund istället för att organisationen ligger inom någon av länets kommuner är att det minimerar uppfattningen att en "ägandekommunen" favoriserar sin egen verksamhet. De anställda på en länsgemensam organisation skulle med fördel kunna bo i olika delar av länet för att därmed på ett smidigt sätt ansvara för familjehem i sin närmiljö vilket minimerar restid.

I det nedanstående förslag på organisation kommer familjehemssekreterare och barnsekreterarna ligga kvar i respektive kommun, undantaget är förstärkta familjehem och jourhem där familjehemssekreteraransvaret skulle ligga i den länsgemensamma organisationen.

Arbetsuppgifter

Inför placering

Rekrytering

Ansvar för rekrytering av familjehem skulle i och med detta förslag ligga på den länsgemensamma organisationen som löpande arbetar med att ta fram rekryteringsmaterial, marknadsföra "familjehemsuppdraget" (att på ett positivt sätt synliggöra familjehemsuppdraget i samhället vilket med fördel kan ske tillsammans med befintliga familjehem) samt genomföra rekryteringskampanjer (i sociala medier, riktade till olika yrkeskategorier i form av besök på arbetsplatser mässor osv, via reklam m.m.). I detta arbete skulle även ett ansvar för prognostisering av kommunernas behov av familjehem ingå.

Utredning och utbildning inför uppdrag

Den länsgemensamma organisationen ansvarar för att ta emot intresseanmälningar, genomföra en första screening (BraFam, registerutdrag, hembesök och referentsamtal) samt utreda familjehemmens allmänna lämplighet (enligt lagstiftning och Västernorrlands nuvarande utredningsmodell). Vad gäller nätverks-/släktingfamiljehem utreds dessa efter remiss från ansvarig kommun. För de familjehem som bedöms lämpliga ska en utvecklingsplan skapas där familjehemmens behov av utbildning och stöd är kartlagt. Nya familjehem ska erbjudas en mentor (erfaren familjehem). Den länsgemensamma organisationen genomför grundutbildningen "Ett hem att växa i". Det ska ske minst fyra gånger per år för att optimera möjligheten att familjehem kan gå utbildningen innan eller i nära anslutning till en placerings start.

Matchningsbedömning/överlämning till kommunen

Ansvarig kommun skickar en "remiss" när behov av familjehem finns och den länsgemensamma organisationen ger då förslag på lämpliga familjehem. Vid akuta lägen används jourhem som tillhandahålls länsgemensamt. Den länsgemensamma organisationen ska utforma remissmall,

matchningsdokument och avtalsdokument. Den kommun som ansvarar för placeringen skriver matchningsdokumentet där familjehemmets lämplighet kopplat till det enskilda barnet utreds. Placeringen görs sedan gemensamt av den läns-gemensamma organisationen och placeringskommunen. Detta omfattar studiebesök inför placering, att delta vid placeringens start samt att träffas på ett uppföljningsmöte två veckor efter placeringen startat. Därefter tar placeringskommunen över helt. Den läns-gemensamma organisationen ska vara behjälplig vid avtalsskrivning för att underlätta för placeringskommunen samt skapa en läns-gemensam syn på ersättningar till familjehem. Detta blir särskilt viktigt då länets familjehemssekreterare påpekat att avtalsskrivning numera är mer krävande då familjehem ofta har kontakt med flera kommuner och ibland också privata företag vilket skapar en förhandlingssituation.

Under placering

Information, utbildning och mentorskap

Barn och familjehem efterfrågar mer och tydlig information inför att placeringar påbörjas. Vid träffar med referensgruppen av familjehemssekreterare framgår att detta inte är någon nyhet för dem men arbetssituationen gör att kommunerna inte mår med att skapa denna typ av information. En läns-gemensam organisation föreslås därför ansvara för att ta fram och förvalta allmänt informationsmaterial till barn, familjehemsföräldrar och biologiska föräldrar samt mallar för lämna information till familjehemsföräldrar angående det specifika uppdraget. Informationsmaterialet ska bygga på forskning som visar vilken information dessa grupper efterfrågar i samband med en placeringens start.

Det är viktigt att poängtera att den läns-gemensamma organisationen inte ska ansvara för det "dagliga stödet" kopplat till familjehemmens uppdrag. Detta kommer att ligga kvar på kommunernas familjehemssekreterare. Undantaget är jourhem och förstärkta familjehem där den läns-gemensamma organisationen sköter stödet till familjehemmen, dock inte till barnet där kommunerna även fortsättningsvis ansvarar för att tillhandahålla barnsekreterare. Den läns-gemensamma organisationen ansvarar för vidareutbildning till länets familjehem t.ex. om barn med neuropsykiatriska funktionshinder och samarbete med barnens biologiska föräldrar.

Familjehemsföräldrar efterfrågar kontakt med andra familjehem, mentorskap för nya familjehem och grupphandledning. Även detta påtalar länsnätverket för familjehemssekreterare att de känner till men inte har möjlighet att genomföra. Förslagvis läggs ansvaret för att starta nätverk och mentorskap på den läns-gemensamma organisationen. Denna organisation kommer att ha en överblick av länets familjehem och kan i samband med att familjehem är utredda och bedömda som lämpliga omgående tillsätta en mentor för nya familjehem. Familjehemsföräldrar efterfrågar även ett journummer om något inträffar efter kontorstid. Utredningens förslag är att den läns-gemensamma organisationen tillgodoser detta behov då denna typ av service ändå bedöms nödvändigt om organisationen ska tillhandahålla förstärkta familjehem och jourhem.

Behandlingsfamiljehem/förstärkta familjehem och jourhem

Länets kommuner har idag omkring 50 barn per år som är placerade i konsultstödda placeringar via privata företag. Som skäl till detta anges främst brist på egna familjehem och att barnen har omfattande behov. I vissa fall handlar det dock om geografiska förutsättningar som är svåra att styra över där barn behöver placeras på en viss ort och kommunen inte har tillgång till eller möjlighet att rekrytera familjehem på den aktuella orten. Samtidigt uttrycker vissa kommuner att kvalitén på de konsultstödda familjehemen inte alltid uppfyller förväntningarna från socialtjänsten trots att dessa placeringar är kostsamma. Dygnskostnaden för konsultstödda placeringar varierar och ligger i snitt på cirka 2500 kr per dygn. Det innebär att om de 50 barn som länet uppger är placerade i konsultstödda familjehem skulle vara placerade hela året (det troliga är dock att vissa barn är placerade en kortare period) uppgår kostnaden för detta till omkring 45 625 000 per år. Det finns ingenting som hindrar att kommunerna själva skulle bedriva denna typ av verksamhet och därmed erbjuda det stöd familjehem beskriver att de får av de privata företagen.

Vi beräknar att en socialsekreterare skulle kunna sköta placeringen för minst sex barn. Årskostnaden för att placera sex barn via ett konsultföretag i ett år med en dygnskostnad på 2500/ barn och dygn skulle bli 5 475 000. Vid en enkel beräkning (med reservation för att vi inte har de ekonomiska kunskaper som krävs för att göra en detaljerad beräkning samt att det tillkommer t.ex. resekostnader, lokalkostnader, psykologkonsultation, utbildningskostnader för såväl familjehem som personal etc.) där detta skulle ligga inom en egen läns gemensam organisation skulle kostnaden hamna på omkring 2 788 000 dvs. nästan 2,7 miljoner billigare än om tjänsten köps via ett privat företag. Beräkningen omfattar en socialsekreterare som arbetar med dessa sex placeringar på heltid ca 700 000/år, arvode till sex familjehem a´ 25 000 kr/månad vilket blir en årskostnad på 1 800 000 kr samt omkostnad till sex familjehem a´ 4000 kr/månad vilket omfattar en årskostnad på 288 000/år.

Denna utredning förslår att en läns gemensam organisation till en början skulle omfatta fyra socialsekreterare som arbetar heltid med förstärkta placeringar och jourhemsplaceringar.

Uppföljning/kvalitétssäkring av familjehemsvården

För att kunna arbeta med utbildning till familjehem krävs kunskap om hur familjehemmen upplever sina uppdrag och vilket stöd som efterfrågas. Denna utredning föreslår att en läns gemensam organisation ansvarar för att årligen genomföra en enkät till länets alla familjehem.

Såväl placerade barn som familjehemsföräldrar poängterar att bra avslut är viktigt när en placering upphör. Den läns gemensamma organisationen föreslås hålla i avslutningssamtal med barn, biologiska föräldrar och familjehemsföräldrar när placeringar avslutas. Information vid dessa samtal avpersonifieras och används som uppföljning/utvärdering av familjehemsvården vilket är särskilt viktigt när placeringar avslutas plötsligt och oplanerat. Dessa samtal kan också användas som grund för att planera nya uppdrag till familjehemmen samt för att korrigera familjehemmens utvecklingsplan. Familjehemmet återgår efter avslutat uppdrag till den läns gemensamma organisationens "familjehemsbank".

Organisation

I denna utredning har vi medvetet valt att inte ta ställning till geografisk placering och ägarskap av en läns gemensam organisation. Vi bedömer att det första steget är att fatta beslut om att länet vill ha en läns gemensam organisation. Det är dock viktigt att poängtera att det tar tid att bygga upp en

sådan verksamhet och att det därför är viktigt att kommunerna åtar sig att ingå i samarbetet övertid, förslagsvis under minst fem års tid. Verksamheten bör löpande utvärderas. Vid en preliminär beräkning skulle organisationen bestå av 14 tjänster omfattande 1 arbetsledare, 4 socialsekreterare som arbetar heltid med förstärkt familjehemsvård/jourhemsvård (vissa tjänster kommer att behöva köpas in t.ex. gällande marknadsföring). Denna bedömning av personalstyrka baseras på en uträkning av hur lång tid respektive arbetsuppgift tar per år. De 9 socialsekreterare som inte arbetar med förstärkt familjehemsvård/jourhem skulle arbeta med:

- Rekrytering av familjehem.
- Utredning av familjehem.
- Grundutbildning.
- Skapa och underhålla informationsmaterial till barn, familjehem och biologiska föräldrar.
- Matchning/överlämningsarbete till kommunerna.
- Organisera nätverk, grupphandledning och förmedla mentorskap.
- Uppföljning/kvalitetssäkring.

Analys av för- och nackdelar av en länsgemensam organisation

En länsgemensam organisation bedöms ge positiva fördelar i form av att den:

- Prioriterar arbetet med att prognostisera behoven av familjehem och aktivt arbetar med rekrytering (vilket kommunerna inte hinner med i dagsläget). Ett länsgemensamt register möjliggör också en bättre översyn av länets familjehem vilket kan användas vid rekrytering t.ex. gentemot särskilda geografiska områden där familjehem behövs.
- Ökar kunskapen hos de som arbetar med rekrytering och utbildning pga. specialisering.
- Ökar kvalitén på utbildningar till familjehem (idag hålls utbildningar relativt sällan då arbetet alternerar mellan olika personer samt riskerar att bortprioriteras när arbetsbelastningen är hög).
- Ökar stödet till länets familjehem, och förhoppningsvis även tryggheten för dem, med kompletterande utbildningar, grupphandledning, möjlighet till stöd utanför kontorstider samt tillgång till nätverk och mentorskap.
- Ökar möjligheten till god matchning mellan barn och familjehem om ökad och riktad rekrytering leder till en större "bank" av familjehem.
- Skapar en samsyn i länet t.ex. vad gäller avtal.
- Höjer ambitionsnivån i familjehemsvården då kommunerna i dagsläget påtalar att de har svårt att ens nå upp till de lagstadgade kraven.
- Avlastar familjehemssekreterarna i kommunerna t.ex. genom att erbjuda tydligt informationsmaterial till familjehem, biologiska föräldrar och barn vid placeringens start.
- Möjliggör att länet i större utsträckning kan utföra uppdrag själva där vi idag använder privata företag vilket minskar kommunernas kostnader.

Nackdelar med en länsgemensam organisation bedöms främst vara risken att vissa kommuner kan känna sig förfördelade samt samarbetssvårigheter när personal i den länsgemensamma organisationen och kommunerna inte är geografisk nära. Ytterligare en nackdel är att denna typ av organisation tar tid att bygga upp. Den samlade bilden från referensgrupperna är dock positiv och flertalet synpunkter handlar om att kommunerna trots att de har specifika tjänster som ska arbeta

med detta inte mäktar med uppdraget. Det är viktigt att räkna med att rekrytering av personal till en läns gemensam organisation antagligen innebär att kommunerna mister några av sina anställda.

Referenser

Berrick, J.D., Shauffer, C. & Rodriguez, J. (2011) "Recruiting for Excellence in Foster Care: Marrying Child Welfare Research With Brand Marketing Strategies", *Journal of Public Child Welfare*, 5 (2-3), s. 271-281

Cox, M.E., Orme, J.G. & Rhodes, K.W. (2003) "Willingness to Foster Children with Emotional or Behavioral Problems", *Journal of Social Service Research*, 29 (4), s. 23-51.

Dorsey, S., Farmer, E. M.Z., Bart., R. P., Greene., J. R. & Landsverk., J. (2008) "Current status and evidence base of training for foster and treatment foster parents", *Children and Youth Services Review*, 30, s. 1403-1416.

Khoo, E. & Skoog, V. (2014) "The road to placement breakdown: Foster parents' experiences of the events surrounding the unexpected ending of a child's placement in their care", *Qualitative Social Work*, 13 (2), s. 225-269.

Kriener, K. & Kazmerzak, D. (1995). "1994 Foster family satisfaction survey report." Des Moines, IA: Iowa Department of Human Services.

Lee, J.H. & Holland, T. P. (1991) "Evaluating the Effectiveness of Foster Parent Training", *Research on Social Work Practice*, Vol 1 (2), s. 162-174.

Puddy, R.W. & Jackson Y. (2003) "The Development of Parenting Skills in Foster Parent Training", *Children and Youth Services Review*, 25 (12), s. 987-1013.

Rhodes, K.W., Orme, J.G. & Buehler, C. (2001) "A comparison of Foster Parents Who Quit, Consider Quitting, and Plan to Continue Fostering", *Social Service Review*, 75 (1), s. 84-114.

Socialutskottets betänkande (2002). *Familjehemsvården*, Stockholm.

Skoog (2013) "Barns upplevelser av instabil samhällsvård", *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1, s. 35-52).

Socialstyrelsen (2014) "Ett hem att växa i – Studiehandledning för familjehemsutbildare", Stockholm.

Socialstyrelsen (2014) "Barn och unga –insatser år 2013", Stockholm.

